

**EUROOPA REKONSTRUKTSIOONI-
JA ARENGUPANGA DOKUMENT**

EESTI STRATEEGIA

Heakskiidetud Direktorite Nõukogu poolt 8. septembri 2009 kohtumisel

SISUKORD

KOMMENTEERITUD KOKKUVÕTE.....	3
1. PANGA PORTFELL	5
1.1 ÜLEVAADE SENISEST TEGEVUSEST.....	5
1.2 EELMISE RIIKLIKU STRATEEGIA RAKENDAMINE	6
1.3 ÜLEMINEKU MÕJU PANGA PORTFELLILE JA ÕPPETUNNID	6
2. TEGEVUSKESKKOND	8
2.1 ÜLDINE REFORMIKESKKOND.....	8
2.2 POLIITILISED ARENGUD	9
2.3 PANGA TEGEVUST OLULISELT MÕJUTAVAD MAKROÖKONOOMILISED TINGIMUSED	9
2.4 ÜLEMINEKUGA SEOTUD EDU JA VÄLJAKUTSED.....	10
2.5 ÕIGUSLIK KESKKOND.....	13
2.6 KESKKONNAKÜSIMUSED	13
3. STRATEEGILISED SUUNITLUSED	14
3.1 PANGA PRIORITEEDID STRATEEGIA PERIOODIL.....	14
3.2 VALDKONDLIKUD PROBLEEMID JA PANGA EESMÄRGID	14
4. TEISTE RAHVUSVAHELISTE FINANTSINSTITUTSIOONIDE, EL-I TEGEVUSED JA KOOSTÖÖ EBRD-GA.....	16
LISA 1: TEOSTATUD PROJEKTID AASTAS.....	18
LISA 2: ÄRI KUMULATIIVSELT TÖÖSTUSHARUDE KAUPA	20
LISA 3: VALITUD MAJANDUSINDIKAATORID.....	21

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
						Hinnanguline	Prognoos
			(Protsentuaalne muutus püsivhindades)				
Väljund ja kulutused							
SKT	7,6	7,2	9,4	10,0	7,2	-3,6	-13,2
Eratarbimine	8,6	9,6	9,9	13,0	9,1	-4,8	na
Valitsuse kulutused	0,8	2,0	-0,2	3,5	3,7	4,1	na
Investeeringud	18,6	5,2	15,4	18,5	9,0	-12,1	na
Kaupade ja teenuste eksport	7,4	14,6	18,6	14,0	0,0	-0,7	na
Kaupade ja teenuste import	10,1	14,4	17,5	22,9	4,7	-8,7	na
Tööstuslik toodang	8,4	90,0	12,8	12,3	8,4	-4,8	na
Põllumajanduslik toodang	2,3	-9,2	-4,3	-3,2	-10,4	6,3	na
Tööhõive							
			(Protsentuaalne muutus)				
Tööjõud (aasta keskmine)	1,2	-0,2	0,1	4,1	0,1	1,1	na
Tööhõive (aasta keskmine)	1,5	0,2	2,0	6,4	1,4	0,2	na
			(Protsentides tööjõust)				
Töötus (aasta keskmine)	10,0	9,6	7,9	5,9	4,7	5,5	na
Hinnad ja palgad							
			(Protsentuaalne muutus)				
Tarbijahinnaindeks (aasta keskmine)	1,3	3,0	4,1	4,4	6,6	10,4	0,2
Tarbijahinnaindeks (aasta lõpp)	1,1	5,0	3,6	5,1	9,6	7,0	na
Tootjahinnaindeks (aasta keskmine)	0,2	2,9	2,1	4,5	8,3	7,1	na
Tootjahinnaindeks (aasta lõpp)	0,3	3,9	2,2	5,9	8,7	5,2	na
Keskmine brutokuupalk (aasta keskmine)	9,4	8,4	10,8	16,5	20,5	13,9	na
Valitsussektor							
			(Protsentides SKT-st)				
Eelarvetasakaal	1,7	1,6	1,5	3,3	2,6	-2,9	-3,5
Valitsuse kulutused	34,8	34,0	33,8	33,5	34,7	40,3	na
Valitsuse võlg	5,6	5,0	4,5	4,2	3,4	4,7	na
Rahandussektor							
			(Protsentuaalne muutus)				
Rahapakkumine (M2, aasta lõpp)	10,9	15,8	42,0	28,2	13,4	5,5	na
Majapidamiste krediit (aasta-lõpp)	28,7	29,2	32,1	41,9	34,2	8,1	na
			(Protsentides SKT-st)				
Rahapakkumine (M2, aasta lõpp)	36,8	38,4	47,2	51,2	49,1	50,4	na
Intressimäärad ja valuutakursid							
			(Protsenti aastas, aasta lõpp)				
Hoiuse intressimäär (üle 12 kuu)	2,4	2,1	3,0	4,1	5,6	6,0	na
Laenu intressimäär (üle 12 kuu)	5,1	6,2	9,2	7,7	9,7	11,1	na
			(Krooni USA dollari kohta)				
Valuutakurs (aasta lõpp)	12,4	11,5	12,5	11,9	10,6	11,1	na
Valuutakurs (aasta keskmine)	13,9	12,6	12,4	12,5	11,4	10,7	na
Välissektor							
			(Miljonites USA dollarites)				
Jooksevkonto	-1116,3	-1369,5	-1386,8	-2816,0	-3803,8	-2235,8	210,0
Kaubandusbilans	-1556,7	-1947,7	-1920,4	-3010,9	-3816,0	-2759,7	-962,0
Kaubanduse eksport	4595,8	5929,5	7879,1	9755,6	11089,4	12572,5	9453,0
Kaubanduse import	6152,5	7877,2	9799,5	12766,5	14905,4	15332,2	10415,0
Otsesed välisinvesteeringud, neto	762,7	697,8	2255,1	675,8	999,5	880,1	-50,0
Brutoreservid, va kuld (aasta lõpp)	1373,4	1792,5	1945,1	2855,9	3330,0	3913,0	na
Välisvõlg ¹	7064,7	10173,6	11446,7	16992,4	25502,8	26820,9	na
			(Kaupade ja teenuste import kuudes)				
Brutoreservid, va kuld (aasta lõpp)	2,2	2,2	1,9	2,2	2,2	2,5	na
			(Protsentides kaupade ja teenuste ekspordist)				
Võla teenindamine	11,2	12,5	12,9	14,4	14,9	na	na
Memorandumi osad							
			(Ühikud märgitud sulgudes)				
Rahvaarv (aasta lõpp, miljonites)	1,4	1,4	1,3	1,3	1,3	1,3	na
SKT (miljardites kroonides)	136,4	151,5	175,0	207,0	244,5	251,5	218,7
SKT inimese kohta (USA dollarites)	7258,5	8903,8	10495,7	12340,5	15930,7	16690,4	na
Tööstuse osa lisandväärtuse loomisel (protsentides)	25,4	24,8	25,3	25,8	25,8	25,3	na
Põllumajanduse osa lisandväärtuse loomisel (protsentides)	3,6	3,4	3,1	2,7	2,4	2,3	na
Jooksevkonto/SKT (protsentides)	-11,3	-11,4	-9,8	-17,0	-17,8	-9,5	na
Välisvõlg – reservid (miljonites USA dollarites)	5691,3	8381,1	9501,6	14136,5	22172,8	22907,9	na
Välisvõlg/SKT (protsentides)	71,8	84,6	80,9	102,4	119,3	114,0	na
Välisvõlg / kaupade ja teenuste eksport (protsentides)	103,6	115,9	102,9	128,1	164,7	151,0	na

¹ Eesti Panga andmed, sisaldavad mitteresidentide valuutat ja hoiuseid, kohustusi ühendatud ettevõtetele ja kohustusi otseinvestoritele.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Ettevõtted						
Eraettevõtluse käibed (kumulatiivselt, protsentides SKT-st)	7,2	7,3	na	na	na	na
Erasektori osa SKT-s (protsentides)	80,0	80,0	80,0	80,0	80,0	80,0
Erasektori osa tööhõives (protsentides)	73,7	74,5	75,5	74,8	75,9	na
Eelarvesubsidiimid ja jooksevülekanded (protsentides SKT-st)	1,1	1,3	0,7	0,6	0,6	na
Tööstuse osa kogu tööhõivest (protsentides)	25,2	27,0	26,0	23,8	22,9	na
Tööjõu tootlikkuse muutus tööstuses (protsentides)	4,3	1,7	14,9	15,1	11,4	na
Investeeringud / SKT (protsentides)	33,2	34,3	34,2	38,6	37,9	30,1
<i>EBRD väikesemahulise erastamise indeks</i>	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3
<i>EBRD suuremahulise erastamise indeks</i>	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0
<i>EBRD ettevõtlusreformide indeks</i>	3,3	3,3	3,7	3,7	3,7	3,7
Turud ja kaubandus						
Administreeritud hindade osa THI-s (protsentides) ²	24,9	26,9	26,7	24,7	23,3	na
Administreeritud hindadega kaupade arv EBRD-15 korvis	3,0	3,0	2,0	2,0	2,0	na
Kaubanduse osa mitte-üleminekuriikidega (protsentides)	72,0	72,0	72,6	68,4	66,9	na
Kaubanduse osa SKT-st (protsentides)	109,5	114,8	124,8	137,1	123,6	120,1
Tariifitulud (protsentides impordist)	0,1	0,2	0,3	0,3	0,3	na
<i>EBRD hindade liberaliseerimise indeks</i>	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3
<i>EBRD valuutaturu ja kaubanduse liberaliseerimise indeks</i>	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3
<i>EBRD konkurentsipoliitika indeks</i>	3,0	3,3	3,3	3,7	3,7	3,7
Finantssektor						
Pankade arv (välisomanikud)	7 (4)	9 (6)	13 (10)	14 (12)	15 (13)	na
Riigi pankade varade osakaal (protsentides)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	na
Välisomanikega pankade varade osakaal (protsentides)	97,5	98,0	99,4	99,1	98,7	na
Võlgnevuses laenud (protsentides laenumahust)	0,5	0,3	0,2	0,2	0,5	na
Sisemaine krediit erasektorile (protsentides SKT-st)	30,7	39,7	57,0	78,2	89,3	na
Sisemaine krediit majapidamissektorile (protsentides SKT-st)	14,3	19,7	28,1	38,2	43,3	na
Sh hüpoteeklaenud (protsentides SKT-st)	9,5	14,6	22,6	33,0	37,7	na
Aktsiaturu kapitalisatsioon (protsentides SKT-st)	38,4	47,1	25,2	34,6	26,9	na
Aktsiate kauplemiskäive (protsentides turukapitalisatsioonist)	18,3	17,5	51,1	20,5	34,9	na
Eurovõlakirjade väljastamine (protsentides SKT-st)	5,8	8,1	2,5	na	0,2	na
<i>EBRD pangandusreformi indeks</i>	3,7	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0
<i>EBRD muude finantsinstitutsioonide reformi indeks</i>	3,3	3,3	3,3	3,7	3,7	3,7
Infrastruktuur						
Tavatelefonide (mobiiltelefonide) määr (100 elaniku kohta)	34,1(77,7)	33,3(94,1)	33,3(108,8)	34,1(125,2)	37,1(148,4)	na
Interneti kasutajaid (100 elaniku kohta)	44,4	50,2	51,9	55,1	58,4	na
Raudtee tööjõu tootlikkus (1989=100)	256,5	294,4	359,7	348,0	285,2	na
Elukondliku elektri tariifid (USc kWh)	6,5	8,1	9,2	10,1	10,2	12,1
Keskmine kogumismäär, elekter (protsentides)	99	99	99	99	99	99
SKT kasutatud energiaühiku kohta (ostujõu pariteedi alusel, USA dollarites kgoe kohta)	3,6	3,8	44,4	na	na	na
<i>EBRD infrastruktuuri reformi indeks</i>	3,3	3,3	3,3	3,3	3,3	3,3
Elekter	3,0	3,0	3,0	3,3	3,3	3,3
Raudteed	4,3	4,3	4,3	4,3	4,0	4,0
Maanteed	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3
Telekommunikatsioon	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0
Vesi ja kanalisatsioon	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0

¹ Eestil puudub spetsiifiline kontsessiooniseadus, aga üldiselt kohaldatakse rahvusvahelistelt aktsepteeritud kontsessioonitüüpse printsiipi.

² Kõrge osakaal on seletatav bensiini sisaldavusega (millele on kehtestatud aktsiisimaksud) Eesti Statistikaameti arvutustes.

LISA 5: ..... POLIITILINE JA SOTSIAALNE HINNANG

LISA 5: POLIITILINE JA SOTSIAALNE HINNANG.....23

LISA 6: EESTI ÄRISEADUS 27

KOMMENTEERITUD KOKKUVÕTE

Eesti jätkab Panga asutamislepingu artiklis 1 sätestatud tingimuste täitmist. Eesti on iseseisvumisest alates saavutanud märkimisväärset edu üleminekul turumajandusele ja on nüüdseks üks piirkonna arenenumaid riike. Ligi 80 protsenti majandustegevusest on erasektori käes, läbi on viidud hinnakujunduse ja kaubanduse liberaliseerimine, ettevõtlike restruktureerimine ning efektiivsed finantssektori reformid. Eesti on avatud väliskaubandusele ning seal puuduvad olulised piirangud välisinvesteeringutele.

Pärast viimase riikliku strateegia heakskiitmist on Eesti majandus sisenenud suurimate väljakutsetega majandusperioodi alates iseseisvuse saavutamisest. Arvestades makroökonomilise tasakaalutuse süvenemist 2006. ja 2007. aastal, mis viis konkurentsivõime vähenemisele ja inflatsiooni kasvule, hakkasid kommerts pangad piirama laenamist. See omakorda aeglustas varade hinnatõusu ja majanduskasvu. Sektorid, mis juhtisid varasemat kasvu, nagu kinnisvara, ehitus ja finantsvahendus, on nüüd tõsisel surutisel. Veelgi enam, 2008. aastal süvenenud globaalne finantskriis ja kiire välisnõudluse langus on arenguvõimalusi Eestis veelgi vähendanud. Kuhjunud kõrge erasektori välisvõlgnevuse tõttu on Eesti lisaks ka väliselt haavatav. Siiski, eelnevatel aastatel kogutud fiskaalreservid vastavad kohestele finantseerimisvajadustele. Pangandussüsteem püsib tugevana, kuid seisab silmitsi suurte väljakutsetega laenukahjumite järsu kasvu tõttu. Kuna pangad on valdavalt välisomanike käes, saab sektor kasu, kaasates toetusi nende kodumaa stabilisatsiooniprogrammidest. Muud tugevused seisnevad kindlas õiguslikus raamistikus ja valitsuse institutsioonides, paindlikus tööturust ja soodsas ärikeskkonnas ning EL-i liikmelisuses, mis võimaldab ligipääsu olulistele EL-i struktuurifondidele.

Praeguses keskkonnas on valitsuse peamine eesmärk kindlustada makroökonomika ja finantssektori stabiilsust ning jätkata allesjäänud plaanitud struktuuriliste reformide rakendamist. Investorite kindlustunne sõltub suuresti sellest, kui kiiresti suudetakse kohandada välis- ja sisemaise tasakaalutusega, parandada hindade konkurentsivõimet ning kontrollida avaliku sektori finantsilist allakäiku. Keskpikas perspektiivis on võrdset olulised majanduse refokuseerimine kaubeldavatesse sektoritesse ning tuleviku mõttes võtmetähtsusega sektorite arendamine. Selle kõige taustal sisalduvad Eesti ülemineku väljakutsed järgmises:

- **Finantssüsteemi stabiilsuse tugevdamine**, tagades sektori panuse majanduse ümberkorraldamisse. Finantssektori tõrgeteta toimimine kapitali pakkumises on majanduses äärmiselt oluline ja nõuab täiendavaid jõupingutusi, et säilitada ja arendada finantsvahendust, eriti VKE-dele (väikese ja keskmise suurusega ettevõtetele) omakapitali ja hübriidkapitali (*mezzanine*) näol, tugevdades samal ajal pankade kapitalibaasi, toetades võla restruktureerimist ning parandades EL-i struktuurifondide kasutuselevõttu.
- **Alternatiivsete energiaallikate, energeetikatõhususe ja taastuvenergia** oluline edendamine, et parandada jätkusuutlikkust, vähendada energiatarbimist ja täita keskkonnavalitsuse eesmärgid. See nõuab suuri otsuseid põlevkivitootmisel põhinevate elektri jaamade ümberkorraldamise ning uutele piirkondlikele energiaturgudele suundumise osas.
- **Munitsipaal- ja keskkonnainfrastruktuuri moderniseerimine** EL-i struktuurifondide ja ühtekuuluvusfondi abiga, erasektori kaasamisega ning kaasfinantseerimisega kohalikest allikatest, kus see on võimalik.
- **Pikaajalise konkurentsivõime parandamine**. Vajalikud on täiendavad reformid hariduse, innovatsiooni, konkurentsipoliitika ja infrastruktuuri alal, et tagada konkurentsieeliseid, mis

meelitaks ligi välisinvesteeringuid.

Pärast viimase riikliku strateegia heakskiitmist on Panga tegevus Eestis olnud väga piiratud. Selle põhjuseks on märkimisväärne areng üleminekul ja üha arenev väga konkurentsivõimeline pangandussektor, mida domineerivad Skandinaavia pangad. Aastatel 2006—2008 on Pank alla kirjutanud neljale projektile summas 12 miljonit eurot.

Kuni Direktorite Nõukogu võtab vastu uue keskmise tähtajaga strateegia, jäävad Panga tegevuse eesmärgid Eestis vastavusse strateegilise kavaga aastateks 2006—2010, mis on kokku lepitud Kapitalivarude ülevaates 3, samal ajal vastates kriisi vajadustele Eestis ja üle terve piirkonna. Spetsiifilised kriisivastased meetmed viiakse kooskõlla kriisiolukorra programmiga, mille on Direktorite Nõukogu heaks kiitnud.

Pank teeb tihedat koostööd kommertsbankade ja teiste rahvusvaheliste finantsinstitutsioonidega, koondamaks riiklikult oluliste projekte rahastamist infrastruktuuri ja energeetika valdkonnas, samuti hõlbustamaks laenu andmist VKE-dele ja rahastamaks energiatõhususega seotud projekte. Pank otsib ka muid võimalusi, et täita Eesti suurenenud vajadusi finantskriisi jätkumisel.

Eelpool kirjeldatud kriisi ja halvenenud väliskeskkonna valguses võetakse Panga tegevuses Eestis aluseks järgmised eesmärgid:

- Kommertsbankade jätkuva laenuandmise edendamine ettevõtlussektorile, eriti VKE-dele, tagades pikaajalise kapitali finantsinstitutsioonidele, jagades nende portfelli riski ja investeerides hübriidkapitali- ja aktsiafondidesse, et tagada rahastamise kättesaadavust.
- Investeeringute soodustamine energiavarustuse mitmekesistamisesse, energiatõhususse ja taastuvenergiasse.
- Omavalitsuste toetamine, kui see on asjakohane, avaliku ja erasektori partnerluse ning finantsinstitutsioonide kaudu, kindlustamaks EL-i finantseeritavate projektide kaasfinantseerimist.
- Kõrgema riskiga toodete, näiteks omakapitali investeerimise, pakkumine kohalikele ettevõtetele, et rahastada nende kasvu ja konkurentsivõime parandamist.
- Panga portfelli proaktiivne ülevaatamine ja haldamine selle kvaliteedi parandamiseks.

Pank tagab jätkuvalt, et kõik EBRD tegevused Eestis on vastavuses panganduse hea tavaga, mõjutavad üleminekut, on lisatavad ning nende suhtes kohaldatakse Panga keskkonna- ja sotsiaalpoliitikat ning vajaduse korral keskkonnaalaseid ja sotsiaalseid tegevuskavasid.

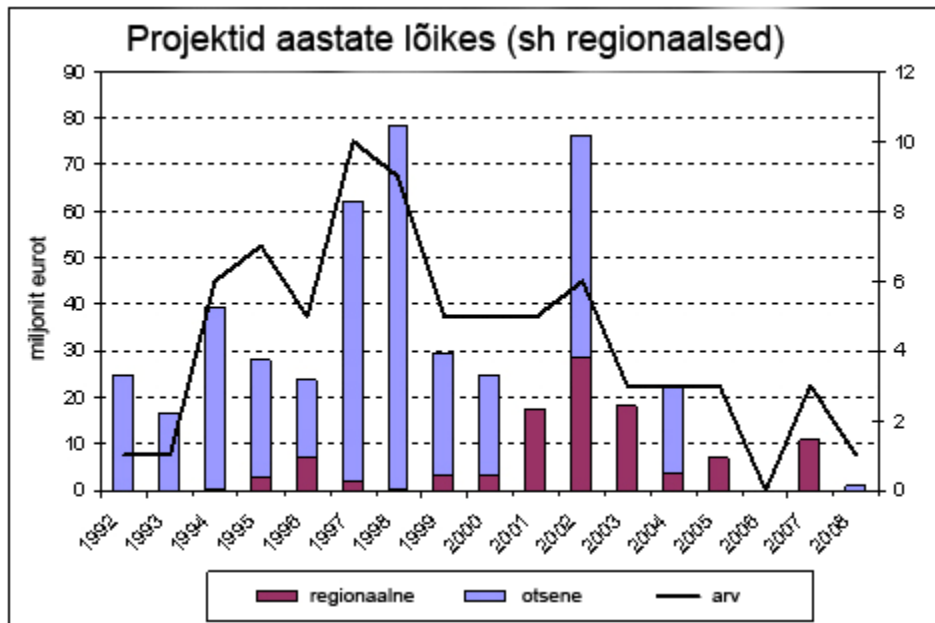
1. PANGA PORTFELL

1.1 Ülevaade senisest tegevusest

Pank on toetanud Eesti edukat üleminekut turumajandusele, rahastades peamiselt erasektori projekte erinevates majandussektorites, kuid rõhuasetusega finantssektorile. Kuni märtsini 2009 on EBRD võtnud kohustusi kogusummas 481 miljonit eurot ehk 1 protsendi Panga kohustustest kokku. Nelikümmend üheksa protsenti kumulatiivsest ärimahust on seotud finantsinstitutsioonidega, mis kajastab Panga olulist rolli selles sektoris. Panga roll infrastruktuuri ja ettevõtete sektoris on olnud oluline vastavalt 29 protsendiga ja 17 protsendiga kogu kohustuste mahust. Energiasektoris on EBRD roll püsinud marginaalsena vaid 6 protsendiga kogu kohustuste mahust.

Joonis 1 illustreerib EBRD tegevusi nii projektide arvu kui ka summade näol, mida on EBRD Eestis investeerinud alates 1992. aastast. Panga tegevus algas varakult, keskendudes otseprojektidele, ja saavutas suurima mahu aastatel 1997—2002. Alates 2002. aastast on projektide arv märkimisväärselt vähenenud, kusjuures enamik investeeringutest on olnud regionaalse tähendusega. See näitab Eesti edukust üleminekul ning kommertsbankade tugevust Eestis.

Joonis 1 (seisuga 31. märts 2009)

Praegune portfelli on 90 miljonit eurot ehk 0,4 protsenti Panga kogu portfelist. See on jäänud praktiliselt samale tasemele kui 2005. aasta lõpus, kui see oli 91 miljonit eurot. Portfelli koosneb 100 protsenti erakapitalist ja 44 protsenti on omakapital. Kahjustatud vara moodustab 21 protsenti portfelist ja koosneb ühest üldtööstuse projektist, mille reiting on 9 ja mis toob portfelli riski reitingu alla 6,76 punktini. Märkimisväärne osa praegusest portfelist (38 protsenti) on seotud kohaliku ja keskkondliku infrastruktuuriga ning koosneb ühest investeeringust selles sektoris. Aktsiafondid moodustavad samuti 38 protsenti portfelist, mis näitab EBRD tugevat toetust VKE-dele, olles piirkondlike aktsiafondide investor. Üldtööstuse osakaal portfellis on 21 protsenti, mis koosneb eelnimetatud projektist ning on hinnatud reitinguga 9.

1.2 Eelmise riikliku strateegia rakendamine

Panga riiklik strateegia Eestis, mis on heaks kiidetud juunis 2006, seadis peamiseks strateegilisteks prioriteetideks:

- Taastuenergia projektide toetamine.
- Kohalike ettevõtete laienemise toetamine, eriti piiriüleste projektide puhul, pakkudes pikaajalist riskikapitali (omakapital, struktureeritud võlg).
- Edendada VKE-de ja omavalitsuste rahastamist ja energiatõhusust finantsvahendajate kaudu ning ka otse, pakkudes laiemat valikut finantsinstrumentidest, mis on võimendatud EL-i või mõnede muude rahastajate toetustega.
- Sektoritevahelise koostöö toetamine, sealhulgas avaliku ja erasektori partnerlus, mis saaks kasu Panga kogemustest projekti struktureerimise ja kaasfinantseerimise korraldamise alal.

Aastatel 2006 kuni 2008 kirjutas Pank alla neljale investeringule, millest vaid üks oli otsene – investering ühte tuulepargi projekti. Üldiselt on Pank osaliselt saavutatud tegevuseesmärgid, mis on sätestatud eelmises riiklikus strateegias. Pank toetas taastuenergia arengut, investeerides regionaalsesse aktsiafondi, mille sihtotstarve oli tõsta energiatõhusust ja taastuenergia investeringuid. Strateegia perioodi ajal investeeris Pank ka kahte VKE-desse investeerivasse aktsiafondi. Pank on töötanud tulevaste projektide nimekirjaga, mis sisaldab energiatõhususe parandamist ja taastuenergia kasutamist ning projekte tootvas tööstuses, põllumajanduses ja teenustes.

1.3 Ülemineku mõju Panga portfelliga ja õppetunnid

1.3.1 Finantssektor

Pangandus – Alates 1996. aastast on EBRD omanud kesksel rollil Eesti pangandussektori üleminekul, andes laenusid kohalikele pankadele nagu Hansapank ja Eesti Ühispank. Tõhustati valdkonna üldjuhtimist ning tutvustati standardeid petuskeemide ärahoidmiseks. Pank algatas eraisikute hüpoteeklaenu turu arendamise ning aitas kaasa pangandussektori konsolideerumisele ühinemiste ja ülevõtmiste projektide kaudu. **Õppetund**, mis saadi Eesti Ühispanka projektist, seisnes selles, et jätkates tööd olemasolevate klientidega majanduslikult ebakindlal perioodil, võib Pank säilitada või isegi suurendada ülemineku mõju (PE03-247).

Teised finantsinstitutsioonid – Panga Hansa Capitalile eraldatud krediidiin oli edukas, pakkudes varadega tagatud laenu andmist VKE-dele, kelle krediitvõimalused oleks muidu jäänud piiratuks. 2002. aastal toetas Pank pensionireformi ja stimuleeris kohalikku väärtpaberiturgu läbi osaluse LHV Asset Management'is, eraomanduses olevas pensionifonde haldavas ettevõttes. LHV ühinemise järel ühe teise Eesti fondihalduriga – Seesam Varahaldusega – osales Pank kapitali suurendamises 2006. aastal. **Õppetund** aktsiainvesteringust LHV-sse seisneb selles, et eduka pensionireformi läbiviimiseks on vaja valitsuse tehtavat avalikku kampaaniat, mis selgitaks elanikkonnale reformide kasulikkust (PEX04-220).

VKE & MVKE (mikro-, väikesed ja keskmised ettevõtted) – Pank on osalenud paljude kohalike investeerimisfondide loomisel ja VKE-de krediidiinide avamisel Hansapangas, Eesti Ühispangas ja Sampo Pangas. On saavutatud häid tulemusi VKE-de üldises juurdepääsus pankade finantseerimisele. Edasised tegevused peaksid keskenduma uute finantsinstrumentide kasutamisele, nagu omakapital ja hübriidkapital.

Mittenoteeritud aktsiate fondid – Alates 1990. aastate lõpust on regionaalsed Balti mittenoteeritud aktsiate fondid investeerinud Eesti ettevõtetesse, kattes väga erinevaid sektoreid, muuhulgas ehitust, mööblitööstust, joogitööstust, lihatöötlemist, töötlevat tööstust, meediat, IT-d ja biotehnoloogiat. Algusaastate Balti fondid on kogunud nendest investeeringutest mitmeid väga atraktiivseid tootlusi, mis on käivitanud uue huvi Skandinaavia maade erainvestorite hulgas.

Üldiselt on ülemineku mõjud *finantssektorile* hinnatud *märkimisväärseteks*.

1.3.2 Ettevõtlussektor

Põllumajandus – 2000. aasta investeering Baltic Food Holdingusse oli abiks hulгимüügi laiendamisel, kuid lõpuks see ettevõtte pankrotistus. Oma investeeringutega Keskosse saavutas Pank mõningast tagasihoidlikku ülemineku mõju, mis tulenes turu laienemisest tänu kohalikele tarnijatele ja turustajatele ja konkurentsi tihenemisest toiduainete jae- ja hulгимüügi alal.

Üldtööstus – Pank saavutas erinevaid tulemusi oma varases tegevuses Baltexiga, sama ilmnes ka 2004. aasta investeeringutega „Estonian Celli”. Head saavutused, st parandatud tootmisefektiivsus ja jätkusuutlikum metsamajandamine, olid ühelt poolt küll tuntavad, kuid samas kannatas ettevõtte tõsiste finantsraskuste all.

Telekommunikatsioon – Pank ise ei ole projekte algatanud, kuid on mänginud olulist rolli, aidates tugevdada reguleerivat raamistikku. Osaliselt tänu sellele abile võeti 2000. aasta kevadel vastu seadus, mis lõi tavatelefonide turu reguleerimise raamistiku.

Üldiselt on ülemineku mõju *ettevõtlussektoris* hinnatud *minimaalseks* kuni *tagasihoidlikuks*.

1.3.3 Infrastruktuur

Energiatõhusus ja elekter – Pank ei ole otseselt osalenud tüüpilistes energiatõhususe projektides. Algusaastatel energiasektoris läbiviidud hädapärane investeerimisprojekt (1993—1997) oli siiski abiks kiireloomuliste remonditööde tegemisel elektritarne alal. Koos tariifide reformimise edendamise ja konkurentsi tekkega sektoris tänu avatud pakkumistele on tõusnud üldine teadlikkus energiatõhususe ja energia kokkuhoiu alal.

Munitsipaal- ja keskkonnainfrastruktuur – Panga seotus Tallinna Veega (vee munitsipaalettevõtte) on läbinud kõik reformi astmed: suveräänselt garanteeritud laen kohalikule omavalitsusele, laen ettevõttele, erastamine strateegilisele investorile 2001. aastal ja hiljuti ka edukas avalik esmaemissioon. Koostöö Helsingi Veega aitas tutvustada MIS süsteemi ja rahvusvahelisel raamatupidamise standardil põhinevat raamatupidamist ning andis silmapaistvaid tulemusi. **Õppetund** panga sekkumisest Tallinna Vee projekti näitab, kui oluline on luua pikaajalisi strateegiaid. Tänu varasele osalemisele koos Tallinna linnavalitsusega oli Pangal võimalik teostada tehnilisi, õiguslikke ja regulatiivseid toiminguid, mis tagasid õnnestunud erastamise kulgemise (PE04-288).

Transport – Pank osales varakult lennujaama allsektoris, tutvustades efektiivsemaid ja ärile orienteeritumaid juhtimisprotseduure, nähes siiski ülemineku mõjude vähenemist edaspidi. EBRD laen Eesti Raudteele oli esialgu edukas, käivitades restruktureerimisprotsessi ning valmistades ette erastamismudelit. Siiski pöördus üleminek tagasi, kuna valitsus ostis 2007. aastal enamiku aktsiatest tagasi, mis oli *de facto* ettevõtte taasriigistamine. **Õppetund** Tallinna

Lennujaama reisiterminali rekonstrueerimise projektist seisneb selles, et tehnilise konsultandi lepingu laiendamine nii, et enne garantiiaja lõppemist teostataks kiire rajatiste kontroll, oli kasuks nii kliendile kui ka Pangale (PE01-182).

Üldiselt võib ülemineku mõju *Infrastruktuuri* sektoris hinnata *tagasihoidlikuks*.

2. TEGEVUSKESKKOND

2.1 Üldine reformikeskkond

Iseseisvumise ajast peale on Eesti üleminekul moodsale turumajandusele saavutanud märkimisväärset edu. 1990-ndatel alustatud struktuuraalsed reformid on olnud edukad ja nende mõju on kaugeleulatuv. Reformi tegevus on viimastel aastatel keskendunud EL-i *acquis communautaire*'i omaksvõtmisele ja EL-i astumiseks 2004. a. mais. Selle tulemusena on Eesti vastavalt erinevatele ärikeskkonna uuringutele nüüdseks üks avatuma ja konkurentsivõimelisema majandusega riike maailmas. Ülemineku indikaatorite hinnangud, mis avaldati 2008 ülemineku raportis (*Transition Report*) näitavad, et Eesti on üks kõige enam arenenud riike EL-i uute liikmesriikide seas ja seda kõigi mõõdetud üheksa kategooria mõistes. Kolmes kategoorias – hinna liberaliseerimine, kaubanduse ja välisvaluuta liberaliseerimine ja väikesemahulised erastamised – on Eesti juba saavutanud hästi funktsioneeriva turumajanduse standardi. Reformi tagasipöördumise võimalus on väike, hoolimata kogutoodangu drastilisest vähenemisest, kuna turumajandusel põhineva demokraatia kasud on jagatud poliitilise eliidi ja erinevate poliitikate vahel.

Eestis on väga atraktiivne ärikeskkond. Nii väiksemat kui ka kõrgetasemelisemat korrupsiooni on endiselt vähe ja Eesti on pidevalt tõusnud maailma pingereas korrupsiooni tajumise indeksis, olles 2008. aastal hinnatud 27. kohale 180 riigi hulgas üle maailma. Ka äriregulatsioonid püsivad konkurentsivõimelisena. Eestit on Maailmapanga läbiviidud uuring *Doing Business 2009* hinnanud maailmas 22. kohale, olles nii kõrgeimal kohal Kesk-Euroopa ja Balti riikide seas. Samas jääb Eesti teiste Kesk-Euroopa ja Balti riikide keskmisele alla tööhõive, laenude kättesaadavuse, lepingute täitmise ja ettevõtte likvideerimise osas.

Kuigi Eesti ärikeskkond on jätkuvalt atraktiivne, on viimaste aastate kiire areng viinud tasakaalutuseni, mis on mõjutanud konkurentsivõimet ja väliskaubanduse jätkusuutlikkust. Kulud ning bürokratlik töölevõtmise ja vallandamise kord, samuti jäik tööhõive on jätkuvalt oluliselt kõrgemad kui Kesk-Euroopa ja Balti riikide ning OECD keskmised. Ehkki tööjõupuudus on majanduskriisi tõttu vähenenud, on see tõenäoliselt taas päevakorras kui suur väljakutse pkaugemas perspektiivis, kuna ennustatakse rahvaarvu vähenemist. Selle taustal koostas valitsus juulis 2008 plaane konkurentsivõime arendamiseks ja ekspordi mahu laiendamiseks, keskendudes ärikeskkonna parandamisele, haridusele, tööturule ning ettevõtete ja teadusasutuste koostööle. Valitsus töötas 2008. aasta detsembris välja uue töölepinguseaduse, mille eesmärk on muuta paindlikumaks töötajate töölevõtmise ja vallandamise kord, parandades samal ajal turvatunnet töötuks jäämise korral. Samas tööpuuduse kasv ja vajadus range eelarve järele, mis tulenevad Eestis süvenevast majanduskriisist, on 2009. aasta esimesel poolaastal kaasa toonud ametivõimude ettepaneku kehtestada piiranguid mõningatele töötushüvitistega kaasnevatele õigustele.

2.2 Poliitilised arengud

Eesti iseseisvumise ajast peale on Eesti poliitilist süsteemi iseloomustanud sageli ebastabiilsed ja lühiajalised mitmeparteilised valitsuskoalitsioonid. Poliitiline süsteem on siiski toiminud tõhusalt, põhinedes laialdase eliidi ja valijate konsensusele, mis on aidanud läbi viia vajalikke reforme, et tagada Eesti „tagasitulek Euroopasse2 NATO ja Euroopa Liidu liikmelisuse näol. Alates nende eesmärkide saavutamisest aastal 2004 on siiski Eesti koalitsioonivalitsus muutunud komistuskiviks keerukas üleminekuaja „kolmandas etapis”, olles silmitsi struktuurireformi väljakutsetega ning arvestades 2008. aastal alanud majanduskriisi.

Kolme erakonna koalitsioonivalitsus, mis koosneb liberaalsest Reformierakonnast eesotsas peaminister Andrus Ansipiga, vasaktsentristlikust Sotsiaaldemokraatlikust Erakonnast (SDE) ja konservatiiv-natsionalistlikust Isamaa ja Res Publica Liidust (IRL), tuli võimule pärast 2007. aasta märtsis toimunud valimisi, kus Ansipi Reformierakond sai enamuse 31 kohaga 101 saadikukohast Eesti Riigikogus. Koos SDE 10 koha ja IRL on 19 kohaga võis Ansipi valitsus nautida mugavat 60-kohalist enamust. Kuigi koalitsioon jäi püsima kuni maini 2009, seiskus edasimineku reformide rindel väheste ideoloogiliste erinevuste ja pideva valijaskonnaga manööverdamise tõttu kolme juhtiva erakonna vahel. Valitsev koalitsioon vähenes 2009. aasta mai lõpus 50 kohani, kui Sotsiaaldemokraadid taganesid koalitsioonist erimeelsuste tõttu kulude kärpimise osas, mis on Eestile vajalikud Maastrichti kriteeriumite täitmiseks eelarve defitsiidi puhul.

2.3 Panga tegevust oluliselt mõjutavad makroökonomilised tingimused

Eesti majanduskasv aeglustus kiiresti aastal 2008, mille tulemuseks oli kahanemine -3,6 protsenti võrreldes 2007. aasta kasvuga 7,2 protsenti. 2009. aasta esimesel poolel jõudis aastane SKT langus 15,6 protsendini. Eesti kuulub koos teiste Balti riikidega riikide rühma, mis on globaalsest majanduskriisist kõige enam kahjustada saanud. Koos kasvava murega varade hindade pärast, kõrge impordi kasvu ja mahtude vähenemisega hakkas kodune nõudlus aeglustuma, tulles alla 2006. aasta tipust, mil pangad hakkasid laenamist piirama. Järgnevatel aastatel, olles üle potentsiaalse majanduskasvu taseme (aastane kasv oli 2000—2007 keskmiselt 8,4 protsenti), ilmnesid mitmed haavatavad: ülemäärane jooksevkonto defitsiit, mis viis väga kõrge erasektori välisvõlani (114 protsenti SKT-st aastal 2008), kõrge inflatsioonitase ning kodumaiste sektorite kõrge kontsentratsioon, eriti kinnisvara, ehituse ja finantsvahenduse näol. Globaalne finantskriis tõi kaasa täiendavaid väljakutseid, mis süvenesid sügiseks 2008 ja tingisid järjekordsed krediidiipiirangud ja välisturu nõudluse vähenemise eriti naaberriikide osas.

THI inflatsioon oli kõige suurem 2008. a. keskel – üle 11 protsendi, kui toiduainete ja energia hindade tõus lisas kuludele survet, ning see ulatus tervikuna keskmiselt 10,4 protsendini aastas. Aastane inflatsioon hakkas kiiresti aeglustuma 2008. aasta sügisel ja aeglustus -0,7 protsendini 2009. aasta juuliks. Inflatsioon jääb nii aastal 2009 kui ka 2010 eeldatavalt negatiivseks, mis suurendab võimalust, et Maastrichti kriteerium inflatsiooni kontrollväärtuse osas saavutatakse. Alates 2004. aastast toimunud inflatsiooni kasv on sundinud ametivõimuseid eurole ülemineku tähtaega, mis oli algselt planeeritud jaanuarisse 2007, edasi lükkama. Palkade kasv on oluliselt aeglustunud – üle 20-protsendiselt kasvult 2007. aasta keskpaigas kuni -1,5 protsendini 2009. aasta esimeses kvartalis – ning oodatav vähenemine on koguni kuni 15 protsenti 2009. aastal, kui langus tööhõuturul veelgi süveneb. Töötuse tase tõusis 13,3 protsendini juunis 2009, olles aprillis 2008 olnud ainult 3,8 protsendi tasemel, mis ilmestab järsku pööret majanduskasvus.

Eesti maksepoliitikal on suur usaldusväärsus ning eelarve oli aastatel 2001 kuni 2007 ülejäägis, kusjuures valitsemissektori võlg on püsinud EL-i madalaimal tasemel – 5 protsenti SKT-st. 2008. aastal aga registreeriti 3-protsendiline eelarve defitsiit SKT-st, kui nõrgem majanduskasv mõjutas eelarve tulusid. Valitsus tutvustas erakorralist kulutuste kärpimist aastal 2008, et peatada defitsiidi kasvu, ning on teinud täiendavaid olulisi muudatusi kulutuste osas, et mitte ületada 3-protsendilist Maastrichti kriteeriumiga kehtestatud piirmäära eurole üleminekul. Eelarve olukord ei kujuta endast lähitulevikus finantsriski, kuna varasemate eelarve ülejäägiga aastate jooksul on kogutud piisavad reservid. Sellegipoolest on mõistlik rakendada täiendavaid meetmeid, mis on vajalikud euroala kriteeriumi täitmiseks.

Pärast Eesti jooksevkonto defitsiidi ulatumist 17,8 protsendini SKT-st aastal 2007, vähenes see 9,5 protsendini aastal 2008, kui import vähenes järsult. 2009. aasta teises kvartalis liikus jooksevkonto ülejääki 4,9 protsendiga SKT-st ja eeldatavalt jätkub väike ülejääk kogu aastaks tervikuna. Neto välisotseinvesteeringute sissevool vähenes mõnevõrra aastal 2008 ja hõlmas ligikaudu poole jooksevkonto ülejäägist. Arvestades välismaa pankadega, kes on kandnud hoolt suurema osa kiire krediidi kasvu eest, on alates 2005. aastast välisvõlg drastiliselt kasvanud ja moodustas 2008. aastal 114 protsenti SKT-st, mis on umbes 5 protsendipunkti vähem võrrelduna aastaga 2007. Praktiliselt kogu välisvõlg oli erasektori käes. Võttes arvesse välisvaluutas hoitavad varad, moodustab netovälisvõlg siiski vaid umbes 30 protsenti välisvõlast.

Finantssektoris on toimumas kiire krediidikvaliteedi halvenemine, mis sunnib mitmeid tähtsamaid Põhjala emapankasid kaasama uut kapitali. Välispankade kohalolu on positiivne tegur, arvestades, et tütarpangad saavad kasu emapankade koduriikide finantssektori stabilisatsiooniprogrammidest ja kõik suuremad emapangad on kinnitanud oma lubadust jääda sellesse regioonini. Üldiselt on pangandussüsteem jätkuvalt kindel ja välisomandus on aastate jooksul toonud kaasa vajaliku süsteemi restruktureerimise ja rekapitaliseerimise, laiema tootevaliku ning teenuste parema üldjuhtimise ja läbipaistvuse.

Majanduslikud väljavaated on jätkuvalt äärmiselt rasked, kui ülemaailmne finantskriis toob kaasa olulise finantseerimistingimuste karmistamise. Koos välisnõudluse kahanemisega eelkõige naaberriikides, kus kaubandussuhted on muutunud üha olulisemaks, eeldatakse majanduse langust veel aastal 2009 ning seejärel vaid tagasihoidlikku taastumist. See seab keskpikas perspektiivis suure surve alla avaliku sektori finantsid ja üldised elustandardid. Eesti ei ole kaasatud ühtegi IMF-i finantspaketti, kuigi on oodata laenamise suurenemist teistelt rahvusvahelistelt finantsasutustelt, eesmärgiga saada kasutada EL-i struktuurfondide vahendeid. IMF finantspakettide mittekasutamise põhjuseks on osaliselt varasematel aastatel kogutud maksureservid, mis on võimaldanud luua puhvri kasvava eelarve puudujäägi katmiseks ning lühiajaliste välisfinantseeringute vajadusteks. Kuigi on vajalikud poliitilised meetmed, mis vähendaksid riske finants- ja makromajanduslikule stabiilsusele, on pikaajaline konkurentsivõime ja välismajanduslik jätkusuutlikkus samavõrra tähtsad. See tähendab jätkuvat tööd jätkusuutlike lahenduste leidmisel energeetika valdkonnas, hariduses ja innovatsioonis, samuti tootmise muutmises pigem ekspordile orienteerituks.

2.4 Üleminekuga seotud edu ja väljakutsed

Alljärgnev sektorite kaupa tehtud analüüs toob välja üleminekuajaga seotud probleemid ja erinevad prioriteetsed valdkonnad.

Energia ja infrastruktuuri sektorid

Energia: *energia varustus ja energiatõhusus on olulised prioriteedid.*

Säästva energia tagamise ning taastuvate energiaallikate arendamise küsimused on Eestile üha enam olulised, pidades silmas suurt sõltuvust fossiilkütustest, suurt energiakulu ja Ignalina tuumaelektrijaama sulgemist Leedus 2009. aasta lõpus.

Novembris 2007 omandas Eesti Energia Aulepa Tuulepargi arenduse eesmärgiga rajada suurim tuulepark Baltikumis. Park alustab tööd aastal 2009 ja annab 1,3 protsenti Eesti elektritarbimisest. See käik on osa Eesti Energia pikaajalisest strateegiast süsinikdioksiidi heitmete vähendamiseks ja reageerimiseks vajadusele luua rohkem tootmisvõimsust aastaks 2016, mil suletakse või hakatakse rekonstrueerima põlevkivi baasil töötavat AS Narva Elektrijaamad, mis ei ole vastavuses EL-i direktiiviga suurte põletusseadmetega jaamade kohata. Olemasolevate põlevkivi baasil töötavate elektrijaamade rekonstrueerimine on suur väljakutse, seda eriti keskkonna seisukohast. Lisaks on Eesti Energia algatanud läbirääkimised Läti, Leedu ja Poolaga uue tuumaelektrijaama ehitamise üle Leedus. Kuna need plaanid on veel ebaselged, on Eesti ja Soome ametivõimud arutanud ka võimalust ehitada tuumaelektrijaam Eestisse, kuna on tehtud kokkulepe teise veeluse kaabli kohta kahe riigi vahel.

Eesti Energia eraldamise protsess algas aprillis ja juulis 2004, mil Eesti Energia lõi oma olemasolevate äriüksuste baasil eraldi tütarettevõtted OÜ Põhivõrk võrgutarneteks ning OÜ Jaotusvõrk jaotusvõrguks. Kuigi sellest ajast peale on arutatud mitmeid võimalusi, on erastamist välistatud. Elektrienergia turg ettevõtetele, mis tarbivad üle 40 GWh, on avatud alates 2003. aastast. Järgmist liberaliseerimist on oodata 2009. aasta lõpuks, kui avatakse 35 protsenti turust vaatega avada kogu turg aastaks 2013. Erasektori osalus tootmises ja jaotamises on märkimisväärne, kuid tõhus konkurents on väikese turu tõttu piiratud. Institutsioonide kvaliteeti on täiendavalt tugevdatud. Aastal 2007 karmistati oluliselt taastuvenegiat reguleerivat raamistikku, viies sisse sissemakse tariifi ja kohustusliku *off-take*-mehhanismi. Energiasektoris on olemas täielikult sõltumatu reguleeriv asutus, elektri tariifid on kulupõhised ja ristsubsideerimise oht on kõrvaldatud. Eestis on suurim energiatarbimine Kesk-Euroopa ja Balti riikide seas, kuigi energia tariifid on kasvanud ja riik on ratifitseerinud Kyoto protokollid.

Raudteed: tegevused ja poliitika kujundamine on hoitud eraldi. Tegevad äriühingud on erastatud vertikaalselt integreerituna aastal 2001. Loodud on sõltumatu regulaator ning infrastruktuurile juurdepääs on kõigile tagatud mittediskrimineerival alusel. Sellegipoolest andis jaanuaris 2007 valitsus Eesti Raudtee 2001. aastal algatatud erastamisele vastupidise käigu. Eesti Raudtee oli kaubavedude operaator ja raudtee infrastruktuuri omanik/haldaja, olles ostnud selle tagasi Baltic Rail Services (BRS) käest. Rahvusvaheline konsortsium omas kolme strateegilist raudtee investorit ja kohaliku ettevõtet.

Riik nõustus konsortsiumile maksma 2,35 miljardit krooni (188 miljonit USD) oma 66 protsendi osaluse eest (mille algne maksumus oli BRS-le 1 miljard krooni). Suhted valitsuse ja BRS-i vahel olid hapud pärast 2003. aasta valimisi, kui uus valitsus oli erastamise vastu ja tutvustas uut Raudteeseadust. Erinevused originaal-erastamislepingu tõlgendamisel ja muudatuste osas üldjuhtimises uue seadusakti vaatevinklist põhjustasid mitmeid õiguslikke meetmeid mõlemalt poolt. Raudtee töövilkus on üleminekupiirkonna üks suurimaid.

Maanteed: Maanteeseadus ja Teeseadus hakkasid kehtima vastavalt 1991. ja 1999. aastal. Maanteeamet on ainult osaliselt sõltumatu. Teede hooldus oli osaliselt loovutatud, kuid see protsess jäi lõpetamata. Teemaksud on piisavalt suured selleks, et katta hooldus-/ taastamistöde kulud. Maanteetranspordi sektoris ei ole olnud avaliku ja erasektori koostööprojekte.

Munitsipaalteenused ja infrastruktuur: avalike teenuste osutamisel on ulatuslikke võimalusi erasektori ning EL-i poolt rahastatavate infrastruktuuri projektide kasutamisel.

Suuremates omavalitsustes on nii kütte- kui ka transpordiettevõtted pigem hästitoimivad ja majanduslikult tugevad. Siiski, väljaspool suuri linnu tegutsevad ikka veel puudulikud vee- ja kanalisatsioonisüsteemid, mis ei vasta standarditele. Eesti on edukalt erastanud Tallinna Vee. Märkimisväärne erasektori osalus on ka kaugkütte- ja linnaliinibusside teenustel.

Vaatamata investeeringute ja tegevuste vajadustele, on erasektori osalemine piiratud munitsipaalsektorites, kaasa arvatud vee ja kanalisatsiooni valdkonnas, linnatranspordis ja riikliku transpordi infrastruktuuri arendamises. Koos tuntava survega omavalitsuste eelarvetele tuleb juurde võimalusi erasektori üha tõhusamaks osalemiseks avalike teenuste osutamisel.

Finantssektor

Pangandussektor: *Finantssektor on hästi arenenud, kuid kiire laenude kasv viimastel aastatel ja praegused finantseerimispiirangud on seadnud selle sektori kõrgendatud riski alla.*

Eesti panganduse peamised regulatiivsed raamistikud on paigas ja see sektor on täielikult erastatud. Pankade arv on viimastel aastatel suurenenud ja enamik on välisomanduses (99 protsenti varadest 2007. aastal). Kiire laenude kasv on viimastel aastatel tekitanud sektorile kõrgendatud riske, kuigi pidev rahastamise vähenemine viib laenukasvu kiire vähenemiseni. Kombinatsioon väikesest nominaalväärtusest, negatiivsest reaaliintressi määrast ja väga tiheda konkurentsiga pangandussektorist on aidanud kaasa aastasele riigisiseste laenude kasvule erasektoris üle 50 protsenti 2005. aasta keskpaigast kuni 2007. aastani, tõstes 2007. aastal erasektori kodumaiste krediitide osakaalu ligi 90 protsendini SKT-st. Alates 2007. aasta algusest on laenukasv erasektorile siiski oluliselt aeglustunud ja kasvas aprillis 2009 vaid 2,3 protsenti.

Pangandussektor seisab silmitsi keerukamate aegadea, kuna tingimused rahvusvahelistel finantsturgudel halvenevad. Kuni viimase ajani, mil majanduskasv oli kõrge, oli pangandussektor väga kasumlik ja ebaolulise halbade laenude osaga. Koos kodumaise majanduse nõrgenemisega, eelkõige elamumajanduse ja ehitussektoris, halveneb varade kvaliteet ning kasvab tasumata maksete ning laenukahjumite osa. Kuigi laenude kasv on aeglustunud ja jõudnud pigem jätkusuutlikule tasemele, on oht, et rahastamine on liiga piiratud, mis võib edaspidi makromajandusliku olukorra halvenemist veelgi süvendada. Koos kiire krediidikvaliteedi halvenemisega on Rootsi emapangad (omades ligikaudu 75 protsenti laenumahust) kaasanud uut kapitali, et leevendada oodatavaid laenukahjumeid. Tõhus päritoluriigi järelevalve koordineerimine on mõjutanud varast kapitalivajaduse väljaselgitamist ja kiirete meetmete rakendamist, et toetada pangandussüsteemi. Valitsus toetab meetmeid kodumaal, kaasa arvatud ajutised garantiid keskmise tähtajaga laenudele ja rahastamine rekapitalizeerimisele. Valitsus ei ole teinud mingeid piiranguid välismaiste tütarettevõtete kapitali juurdepääsule. Riskid suurenevad veelgi, kui piirkonnas kestab püsiv majanduskasvu aeglustumine. Eestis on üle 80 protsenti kõikidest laenudest välisvaluutas.

Ettevõtlussektor

Üldtööstus: *vajalikud on poliitilised meetmed tööjõu oskuste parandamiseks, innovatsiooni ja pikaajalise konkurentsivõime arendamiseks.*

Kuigi investeerimiskliima on Eestis endiselt väga konkurentsivõimeline, on tõusev palgatase loonud uue surve hindade konkurentsivõimele. Äriregulatsioon on Eestis väga konkurentsivõimeline, olles kõrgeimalt hinnatud kohal Kesk-Euroopa ja Balti riikide seas Maailmapanga uurimuses *Doing Business 2009* ning võimaldab lihtsat äritegevust. Meetmed, mis tagaksid pikaajalise konkurentsivõime, on seotud jäikusega töötajate töölevõtmise ja vallandamise alal, töötajate oskuste taseme tõstmisega ja innovatsiooni edendamisega. Kuigi tööjõu puudujääk on eeldatavasti alanemas tsüklilistel põhjustel, jääb see tõenäoliselt pikemaajaliseks probleemiks, kuna ennustatakse rahvastiku vähenemist.

VKE-d: *VKE-de piisav rahastamine saab olema problemaatiline.*

Kuna majandus aeglustub, on rahastamise tingimused muutunud järjest enam piiratuks. Vajalikuks võivad osutuda täiendavad meetmed, et toetada VKE-sid alternatiivsetest rahastamise allikatest, samas võivad osutuda vajalikuks sammud, mis aitavad parandada olemasolevate EL-i vahendite kasutamist. Rakendatavad meetmed sisaldavad ekspordigarantiisid ja rahalist toetust välisriikidest spetsialistide värbamiseks.

2.5 Õiguslik keskkond

Sellest ajast, kui Eesti ühines Euroopa Liiduga 1. mail 2004, on ta jätkuvalt kohandanud oma õiguslikku raamistikku, et viia see vastavusse Euroopa Liidu standardite ja õigusaktidega.

Mõned meetmed, mille eesmärgiks on võidelda kriminaalse äri- või finantstegevuse vastu, on osutunud efektiivseks. Uus rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus kanti EL-i õigusest üle ka Eesti seadusesse ja finantsinspeksioon andis välja mõned soovitusliku iseloomuga juhendid, mis sisaldavad täiendavaid meetmeid selles valdkonnas.

Korporatiivsed, ärilised ja finantstegevused on reguleeritud Eesti seadustega, mis üldiselt on reeglina kooskõlas EL-i direktiividega. Eelmine EBRD riigi strateegia käsitles mõningaid valdkondi, nagu ettevõtte juhtimine, tagatud tehingud ja ettevõtete reorganiseerimine, kus õigusaktid ei ole kooskõlas rahvusvaheliste standarditega. Need probleemid on osaliselt lahendatud 2006. a jaanuaris kohandatud Hea Ühingujuhtimise Tavaga ja uute õigusaktidega aastatel 2007 ja 2008 (näiteks Saneerimisseadus detsembrist 2008). Eesti kohtusüsteem on sõltumatu. Siiski on endiselt siiski vaja teha parandusi tagatud tehingute õigusaktide osas.

2.6 Keskkonnaküsimused

Eesti on siiani rakendanud EL-i *acquis*'d kõikides valdkondades välja arvatud nendes, kus lepiti kokku üleminekuperioodid, sh:

- asulate reovee puhastamine (kuni 2010)
- inimtoiduks kasutatava vee kvaliteet (kuni 2013)
- jäätmete ladustamine (kuni 2009)

Eesti säästva arengu eesmärgid ja prioriteedid põhinevad EL-i säästva arengu strateegial ning samuti Eesti riiklikul säästva arengu strateegial „Säästev Eesti 21“.

3. STRATEEGILISED SUUNITLUSED

See strateegia on jätkuvalt kooskõlas strateegilise kavaga aastateks 2006—2010, mis on kokku lepitud Kapitalivarude ülevaates 3, samal ajal vastates kriisi vajadustele Eestis ja üle terve piirkonna.

3.1 Panga prioriteetid strateegia perioodil

Praeguses keskkonnas, kus majandus langeb ja kommertsbankade pakutavat laenuid vähenevad, on EBRD toetus oluline finantssektorile ja elujõulistele, riiklikult olulistele projektidele, eriti energiasektorile, et säilitada juba üleminekuajal saavutatud taset. See kajastub ka Panga tegevuse prioriteetides.

Püüdes olla vastavuses halveneva väliskeskkonnaga ning kooskõlas analüüsiga Eesti järelejäänud üleminekuperioodi väljakutsetest, keskendub Pank kohe erakorralisele majanduslikule olukorrale reageerimisele, keskendudes järgmistele kriitilistele valdkondadele:

- **Jätkuv krediidi kättesaamise tagamine VKE-dele ja ettevõtlussektoris.** See on kõige paremini saavutatav, võimaldades kohalikele pankadele krediidiliine ja kapitali tihedas koostöös teiste rahvusvaheliste finantsinstitutsioonidega.
- **Investeeringute kaalumise tihedas koostöös teiste rahvusvaheliste finantsinstitutsioonidega, et parandada energiatõhusust ning toetada valitud uue põlvkonna projekte, eriti taastuvatest energiaallikatest, et aidata kaasa energiavarustuse kindlusele.** See parandab konkurentsivõimet, vähendades Eesti majanduse suurt energiakulu, ning aitab parandada energiavarustuse kindlust.
- **Arvestades laenu rahastamise võimaluste vähenemist, kohalike ettevõtete, millest enamik on VKE-d, omakapitaliga toetamine.** Seda võib saavutada investeeringutega läbi aktsia- ja hübriidkapitalifondide.

3.2 Vald kondlikud probleemid ja Panga eesmärgid

Pank keskendub jätkuvalt ettevõtete konkurentsivõime ja energiaallikate mitmekesistamise parandamisele Eestis. Energiatõhusus ja taastuvad energiaallikad on olulised ka selleks, et katta veel suhteliselt suuri üleminekuga seotud puudujääke. Allpool loetletud valdkondlikud probleemid jätkuvad ka pärast krediidikriisi vaibumist ja kommertsbankade normaalse turu taastumist.

3.2.1 Finantssektor

Kriisile reageerimise meetmed/ Ülemineku eesmärgid

Kuigi finantssektor on suhteliselt hästi arenenud, on finantsvahendus VKE-de sektorile Eestis väike. Puudus on omakapitalist ja hübriidkapitalist, et toetada majanduskasvu ja tõsta konkurentsivõimet. Lisaks sellele on praeguses keskkonnas juurdepääs pikaajalisele kapitalile jätkuvalt piiratud.

Tegevusprioriteedid

Kriisile reageerimise meetmed:

- Kiire reaktsioon kriisile keskendub peamiselt pikaajalise kapitali pakkumisele valitud pankadele, et parandada nende kapitalisatsiooni ja toetada nende laenude andmist ettevõtlussektorile, eriti VKE-dele.

Muud prioriteedid:

- Valikuliselt kapitali andmine uutele aktsia- või hübriidkapitalifondidele, mis keskenduvad peamiselt VKE-dele.

3.2.2 Ettevõtlussektor

Kriisile reageerimise meetmed/ ülemineku eesmärgid

Ettevõtlussektori laienemine, eriti vähemarenenud piirkondades ning piiriülese tegevusega, jääb peamiseks väljakutseks. Selleks on vaja jätkuvalt parandada ärikeskkonda, juurdepääsu kapitalile ja haldusprotseduure, et suurendada EL-i fondide osakaalu.

Tegevusprioriteedid

Kriisile reageerimise meetmed:

- Jätkuvate investeeringute toetamine äriühingute tasandil, kus äritegevuse finantseerimine ei ole kättesaadav või piisav.

Muud prioriteedid:

- Pikaajaliste laenude ja omakapitali andmine ettevõtetele, et toetada nende kasvu, konkurentsivõimet ning keskkonnakaitse ja piiriüleseid investeeringuid, ümberkorraldamise ja ettevõtete üldjuhtimise toetamine.

3.2.3 Infrastruktuur ja energia

Kriisile reageerimise meetmed/ ülemineku eesmärgid

Erasektori osalemine omavalitsustes on piiratud, eelkõige vee ja kanalisatsiooni ning riigitranspordi infrastruktuuris. Omavalitsuste omandis olevates küttevõrkudes ja hoonetes ning erastatud tööstusettevõtetes esineb tarbetuid tegevuskulusid soojuskadude tõttu.

Tegevusprioriteedid

Kriisile reageerimise meetmed:

- Vajadusel erasektori osaluse rahastamise soodustamine omavalitsuste ja transpordi infrastruktuuri projektide rahastamisel. Kus see on võimalik, tuleks neid projekte täiendada EL-i fondide rahastamisega.
- Kommertspankade projektide toetamine, mis on seotud EL-i fondidega.

- Energiatõhususe suurendamise investeeringute toetamine, andes pikaajalist kapitali kommertspankadele, kellel on koostöö riigiasutuste ja teiste rahvusvaheliste finantsinstitutsioonidega.

Muud prioriteedid:

- Energiavarustuse kindlusele kaasaaitamine, toetades riiklikult olulisi investeeringud energeetikasse tihedas koostöös teiste rahvusvaheliste finantsasutustega.
- Alternatiivsete energiaallikate, eelkõige taastuvenergia toetamine.

3.3 Portfelli haldamise probleemid

Pank struktureerib oma portfelli haldamist sellisel viisil, et oleks võimalik tõsta praeguse portfelli kvaliteeti ja tagada, et projekti järelevalve Vilniuse Resident Office personali poolt oleks proaktiivne ja kõrgetasemeline. Seda toetab tihe koostöö kohalike pankadega, mis oskavad paremini hinnata krediidikriisi mõju kohalikul turul.

4. TEISTE RAHVUSVAHELISTE FINANTSINSTITUTSIOONIDE, EL-I TEGEVUSED JA KOOSTÖÖ EBRD-GA

Euroopa Liit (EL):

- Ajavahemikus 2007—2013 eraldatakse Eestile struktuurifondidest üle 3,4 miljardi euro, mis suunatakse järgmistesse valdkondadesse: energiamajandus, ettevõtlus, haldussuutlikkus, haridus, infoühiskond, keskkonnakaitse, regionaalne ja kohalik areng, teadus- ja arendustegevus, tervishoid ja heaolu, transport ja tööturg.
- **Euroopa Investeerimispank (EIP):** Alates 2005. a on EIP teinud Eestisse finantseeringuid summas 167 miljonit eurot. Rahastatud investeeringutest läks 40 miljonit eurot Tallinna Sadama laiendamise toetuseks, 25 miljonit eurot Tallinkile, laevaoperaatorile uue laeva kaasrahastamiseks ning 32 miljonit eurot, et toetada Tallinna linna teede parandamise ja rekonstrueerimise kava. Ülejäänud 70 miljonit eurot oli ette nähtud finantsasutustele VKE-sektori laenudeks. Hiljuti allkirjastas EIP tehingu Eesti Vabariigiga summas 550 miljonit eurot EL-i ühtekuuluvuspoliitika ja struktuurifondide kaasrahastamiseks aastatel 2007—2013 ja 150 miljoni euro suuruse laenu Eesti Energia rekonstrueerimiseks ülekande- ja jaotusvõrkude uuendamiseks.
- **Rahvusvaheline Valuutafond (IMF):** Eesti liitus Rahvusvahelise Valuutafondiga 1992. aastal. Viimane abi lõppes augustis 2001. Konsultatsioonid Artikkel IV üle on toimunud standardse 12-kuulise tsükliga. Viimane konsultatsioon Eesti Vabariigiga Artikkel IV üle peeti IMF täidesaatva Nõukoguga 2. märtsil 2009.
- **Maailmapank (WB):** Eesti liitus Maailmapangaga 1992. aastal. Sellest ajast suunas Maailmapank riiki kokku 151 miljonit dollarit kaheksale tegevusele. Programmid keskendusid keskkonna parandamisele, erasektori investeeringute soodustamisele, oluliste infrastruktuuride arendamisele ja ajakohastamisele. Maailmapangal rohkem aktiivseid projekte Eestis ei ole. Eesti ei ole enam Maailmapanga laenuvõtja staatuses ja on doonorpartner alates 2006. aasta septembrist.

- **International Finance Corporation (IFC):** Eesti ühines IFC-ga 1993. aastal. Alates sellest ajast on IFC erinevates sektorites investeerinud 17 projekti üle 100 miljoni dollari. Pärast riigi ühinemist EL-iga on IFC keskendunud piirkondadele ja valdkondadele ja projektidele, mille erasektori rahastamine on endiselt piiratud ning milles pööratakse peatähelepanu sotsiaalsetele ja ökoloogiliselt tundlikele sektoritele.
- **Põhjamaade Investeerimispank (NIB):** Eesti ühines NIB-ga jaanuaris 2005. Kuid NIB on tegutsenud Eestis juba enne Balti Investeeringute programmi. 2007—2008 on NIB rahastanud nelja investeerimisprojekti. 20 miljonit eurot ettevõtte Tallinna Vesi investeeringuteks, sh veevarustuse ja kanalisatsioonivõrkude hoolduseks ja laiendamiseks, 40 miljonit eurot Fortum Tartu uue CHP-tehase rahastamiseks, 18 miljonit eurot Tallinna Trammi- ja Trollibussikoondise ühistranspordi teenuste uuendamise rahastamiseks ja 22 miljonit eurot Tallinna Lennujaama reisiterminali rekonstrueerimise ja ajakohastamise kaasrahastamiseks.
- **Kreditanstalt für Wiederaufbau (KfW) (so krediidasutus taasülesehitamiseks):** KfW on teinud rahastamisi, et toetada VKE-de ja eluruumide renoveerimise projekte Eestis. Aastal 2005 on KfW rahastanud kõiki suuremaid pankasid Eestis (laenude kogusumma on 60 miljonit eurot) ning laiendanud koostööd Euroopa Arengupanga Nõukoguga, mille eesmärgiks oli toetada väikeste valdade arengut.
- **Euroopa Nõukogu Arengupank (CEB):** Eesti ühines CEB-ga aprillis 1998. Aastal 2008 allkirjastas CEB laenu SEB pangaga summas 100 miljonit eurot, et rahastada sotsiaalsektori investeeringuid Balti riikides SEB tütarettevõtete kaudu, Eestis SEB Eesti Ühispanga kaudu. 2008 kiitis CEB heaks ka KredEx-i (Krediidi ja Ekspordi Garanteerimise Fondi) projekti, et rahastada eluasemete renoveerimist korterelamutes summas 35 miljonit eurot. See laen ei ole siiski veel allkirjastatud.

LISA 1: TEOSTATUD PROJEKTID AASTAS
30. märtsi 2009 seisuga – milj. EUR

Aasta	Tegevus	Regionaalne/otsene	Kokku projekti väärtus	EBRD finants.	Võlg	Omakapital
	Eesti energia sektori hädaabitööde investeerimisprojekt	otsene	26,5	24,7	24,7	0,0
1992		1	26,5	24,7	24,7	0,0
	Estline Marine Company Ltd	otsene	43,5	19,4	19,4	0,0
1993		1	43,5	19,4	19,4	0,0
	Tallinna Lennujaama rehabilitatsiooni projekt	otsene	10,5	9,1	9,1	0,0
	Sampo Pank (endine Optiva Pank) (krediidiliin)	otsene	7,9	4,0	4,0	0,0
	Tallinna Vesi ja keskkonna projekt	otsene	74,6	22,7	22,7	0,0
	Hansapank (krediidiliin)	otsene	17,2	2,6	2,6	0,0
	Eesti Investeerimispanka kapitali suurendamine	otsene	4,5	1,5	0,0	1,5
	Esimene NIS (Newly Independent State) regionaalfond	otsene	0,5	0,3	0,0	0,3
1994		6	115,2	40,2	38,4	1,8
	Hansapank (endine Eesti Hoiupank)	otsene	11,5	3,6	2,2	1,5
	Hansapank (endine Eesti Hoiupank) (omakapital)	otsene	1,9	1,9	0,0	1,9
	Eesti Ühispank (krediidiliin)	otsene	8,7	8,7	8,7	0,0
	Balti Investeerimisfond	regionaalne	7,5	2,2	0,0	2,2
	Eurovisioon - Eesti	otsene	0,7	0,7	0,7	0,0
	Väikeste omavalitsuste keskkonna projekt	otsene	46,0	10,2	10,2	0,0
1995		6	76,3	27,3	21,8	5,6
	Hansapank (krediidiliin)	otsene	0,3	0,3	0,3	0,0
	Hansapank eluasemelaen	otsene	6,1	6,1	6,1	0,0
	Eesti Ühispank (krediidiliin)	otsene	6,1	4,3	4,3	0,0
	Sampo Pank (endine Optiva Pank) (võlg)	otsene	6,1	6,1	6,1	0,0
	New Europe Insurance Ventures	regionaalne	6,1	0,5	0,0	0,5
1996		5	24,7	17,3	16,8	0,5
	Hansapank (endine Eesti Hoiupank) eluasemelaen	otsene	7,7	7,7	7,7	0,0
	Sampo Pank (endine Optiva Pank) allutatud laen	otsene	2,0	2,0	2,0	0,0
	Eesti Ühispank (endine Tallinna Pank – allutatud laen)	otsene	2,6	2,6	2,6	0,0
	Eesti Maapank omakapitali investering	otsene	1,5	1,5	0,0	1,5
	Hansapank – allutatud võlg	otsene	7,7	7,7	7,7	0,0
	Eesti Ühispank – eluasemelaen	otsene	6,1	6,1	6,1	0,0
	Hansapank (endine Eesti Hoiupank) allvõlg (omakapital)	otsene	25,5	25,5	12,8	12,7
	Baring Communications Equity	regionaalne	2,5	0,5	0,0	0,5
	Baltic Small Equity Fund	regionaalne	3,1	1,5	0,0	1,5
	Imavere Saeveski laiendamise projekt	otsene	16,8	7,1	7,1	0,0
1997		10	75,5	62,2	46,0	16,2
	Eesti Ühispank allutatud võla suurendamine	otsene	5,1	5,1	5,1	0,0
	Hansapank allutatud võla suurendamine	otsene	7,7	7,7	7,7	0,0
	Eesti Ühispank DEM 40m pikaajaline krediidiliin	otsene	20,5	16,6	16,6	0,0
	AS Norma	otsene	8,1	4,1	4,1	0,0
	Innova/98 LP	regionaalne	1,9	0,4	0,0	0,4
	Hansapank konverteeritav allvõlg (omakapital)	otsene	10,2	10,2	5,1	5,1
	Hansapank sündikaadi laen	otsene	76,7	25,6	25,6	0,0
	Baltex 2000 / Qualitex	otsene	24,0	5,6	3,1	2,6
	Baltex 2000 / Qualitex (Phoenix Capital Rebooking)	otsene	1,8	1,8	1,8	0,0
	Baltex 2000 / Qualitex write-off	otsene	1,3	1,3	1,3	0,0
	IO Fund - Bunim-Welding	otsene	0,3	0,3	0,0	0,3
1998		11	157,6	78,7	70,4	8,4
	Tallinna Lennujaama reisiterminali rekonstruktsioon	otsene	23,1	7,6	7,6	0,0

PPF - Baltic – Tallegg	otsene	2,9	2,8	0,0	2,8
Info. and Comm. Tech & Industrial Electronic Fund Ltd.	regionaalne	2,7	0,6	0,0	0,6
Hansa Capital Syndicated Leasing Finance Facility (võlg)	otsene	40,0	13,3	13,3	0,0
Imavere Saeveski laiendamine II	otsene	7,4	5,1	5,1	0,0
Emerging Europe Capital Investors LDC	regionaalne	7,9	2,2	0,0	2,2
1999	6	84,0	31,6	26,0	5,6
Baltic Food Holding	otsene	39,2	5,5	0,0	5,5
Eesti: MSE Facility - Hansapank	otsene	17,9	5,0	5,0	0,0
PPF - Baltic -MicroLink	otsene	1,9	1,8	0,0	1,8
Estonia: MSE Facility - Eesti Ühispank (krediidiliin)	otsene	11,0	3,0	3,0	0,0
Balti Investeeringimisfond III	regionaalne	18,0	3,3	0,0	3,3
EU/EBRD Faas II - Sampo Pank	otsene	8,0	8,0	8,0	0,0
2000	6	96,0	26,6	16,0	10,6
DVI, Inc. (võlg)	regionaalne	2,1	0,6	0,6	0,0
EU/EBRD Faas I - Baltic SME Fund	regionaalne	5,5	1,0	0,0	1,0
Fiesta	regionaalne	12,2	6,9	6,9	0,0
Kesko Baltics	regionaalne	15,7	5,5	5,5	0,0
Pleskodale	regionaalne	5,8	3,8	3,8	0,0
2001	5	41,3	17,8	16,8	1,0
Imavere Saeveski III	otsene	12,3	7,0	7,0	0,0
LHV Varahaldus (omakapital)	otsene	2,8	1,1	0,0	1,1
Tallinna Lennujaama laen	otsene	7,3	7,3	7,3	0,0
Tallinna Vee erastamise finantseerimisprojekt	otsene	172,8	55,0	55,0	0,0
Askembla Growth Fund	regionaalne	14,5	5,0	0,0	5,0
Heitman Central Europe Property Partners Fund II	regionaalne	3,6	1,1	0,0	1,1
2002	6	213,3	76,5	69,3	7,2
ORCO APARTHOTELS	regionaalne	16,8	2,2	0,4	1,7
EU/EBRD Laiendus 4 - Hansa Capital	regionaalne	10,2	5,1	5,1	0,0
International Water United Utilities	regionaalne	30,7	11,2	0,0	11,2
2003	3	57,7	18,5	5,5	12,9
Polish Enterprise Fund V	regionaalne	1,4	1,4	0,0	1,4
Estonian Cell	otsene	153,0	19,0	14,0	5,0
Europolis II	regionaalne	9,0	2,3	1,7	0,6
2004	3	163,4	22,7	15,7	7,0
Emerging Europe Convergence Fund II	regionaalne	3,6	3,6	0,0	3,6
Argus Capital Partners II	regionaalne	0,3	0,3	0,0	0,3
SG AM Eastern Europe L.P.	regionaalne	3,3	3,3	0,0	3,3
2005	3	7,2	7,2	0,0	7,2
Baltcap Private Equity Fund	regionaalne	6,0	6,0	0,0	6,0
EnerCap	regionaalne	10,0	2,5	0,0	2,5
Iberdrola Estonia Wind	otsene	2,6	0,9	0,0	0,9
Royalton Partners II	regionaalne	2,5	2,5	0,0	2,5
2007	3	21,1	11,9	0,0	11,9
KOKKU	75	1203,3	482,6	386,7	95,9

LISA 2: ÄRI KUMULATIIVSELT TÖÖSTUSHARUDE KAUPA

31. aprilli 2009 seisuga – milj. EUR

Sektor (SIC)	EBRD finants.	Võlg	Omakapital	Era	Riiklik	Portfelli osa *	% kohustuste osa	Projekti kogumaksumus
Ettevõtte								
Põllumajandus	22	16	5	22	0	100%	4%	29
Üldtööstus	51	43	8	51	0	100%	11%	51
Kinnisvara ja turism	5	2	3	5	0	100%	1%	5
Telekommunikatsioonide informaatika & meedia	2	1	1	1	1	67%	0%	2
Ettevõtete vahekokkuvõte	80	62	17	79	1	99%	17%	87
Energia								
Elekter ja energia	28	25	3	3	25	12%	6%	28
Energia vahekokkuvõte	28	25	3	3	25	12%	6%	28
Finantsinstitutsioonid								
Pankade omakapital	24	0	24	24	0	100%	5%	49
Pankade laenud	149	149	0	149	0	100%	31%	212
Aksiafondid	41	0	41	41	0	100%	8%	48
Muud finantsasutused	20	19	1	20	0	100%	4%	54
Finantsinstitutsioonide vahekokkuvõte	234	168	66	234	0	100%	49%	363
Infrastruktuur								
Omavalitsused & Keskk.	99	88	11	66	33	67%	21%	124
Transport	40	40	0	17	23	42%	8%	46
Infrastruktuuri vahekokkuvõte	140	128	11	83	56	60%	29%	170
EESTI KOKKU	481	383	98	400	82	83%	100%	648

VÕLG	383	383	0	301	82
OMAKAPITAL	98	0	98	98	0
TAGATIS	0	0	0	0	0
Otsene	399	359	39	317	82
Regionaalne	83	24	59	83	0

ERA	400	301	98	400	0
RIIK	82	82	0	0	82

	481	383	98	400	82
--	-----	-----	----	-----	----

LISA 3: VALITUD MAJANDUSINDIKAATORID

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
						Hinnanguline	Prognos
			(Protsentuaalne muutus püsivhindades)				
Väljund ja kulutused							
SKT	7,6	7,2	9,4	10,0	7,2	-3,6	-13,2
Eratarbimine	8,6	9,6	9,9	13,0	9,1	-4,8	na
Valitsuse kulutused	0,8	2,0	-0,2	3,5	3,7	4,1	na
Investeeringud	18,6	5,2	15,4	18,5	9,0	-12,1	na
Kaupade ja teenuste eksport	7,4	14,6	18,6	14,0	0,0	-0,7	na
Kaupade ja teenuste import	10,1	14,4	17,5	22,9	4,7	-8,7	na
Tööstuslik toodang	8,4	90,0	12,8	12,3	8,4	-4,8	na
Põllumajanduslik toodang	2,3	-9,2	-4,3	-3,2	-10,4	6,3	na
Tööhõive							
			(Protsentuaalne muutus)				
Tööjõud (aasta keskmine)	1,2	-0,2	0,1	4,1	0,1	1,1	na
Tööhõive (aasta keskmine)	1,5	0,2	2,0	6,4	1,4	0,2	na
			(Protsentides tööjõust)				
Töötus (aasta keskmine)	10,0	9,6	7,9	5,9	4,7	5,5	na
Hinnad ja palgad							
			(Protsentuaalne muutus)				
Tarbijahinnaindeks (aasta keskmine)	1,3	3,0	4,1	4,4	6,6	10,4	0,2
Tarbijahinnaindeks (aasta lõpp)	1,1	5,0	3,6	5,1	9,6	7,0	na
Tootjahinnaindeks (aasta keskmine)	0,2	2,9	2,1	4,5	8,3	7,1	na
Tootjahinnaindeks (aasta lõpp)	0,3	3,9	2,2	5,9	8,7	5,2	na
Keskmine brutokuupalk (aasta keskmine)	9,4	8,4	10,8	16,5	20,5	13,9	na
Valitsussektor							
			(Protsentides SKT-st)				
Eelarvetasakaal	1,7	1,6	1,5	3,3	2,6	-2,9	-3,5
Valitsuse kulutused	34,8	34,0	33,8	33,5	34,7	40,3	na
Valitsuse võlg	5,6	5,0	4,5	4,2	3,4	4,7	na
Rahandussektor							
			(Protsentuaalne muutus)				
Rahapakkumine (M2, aasta lõpp)	10,9	15,8	42,0	28,2	13,4	5,5	na
Majapidamiste krediit (aasta-lõpp)	28,7	29,2	32,1	41,9	34,2	8,1	na
			(Protsentides SKT-st)				
Rahapakkumine (M2, aasta lõpp)	36,8	38,4	47,2	51,2	49,1	50,4	na
Intressimäärad ja valuutakursid							
			(Protsenti aastas, aasta lõpp)				
Hoiuse intressimäär (üle 12 kuu)	2,4	2,1	3,0	4,1	5,6	6,0	na
Laenu intressimäär (üle 12 kuu)	5,1	6,2	9,2	7,7	9,7	11,1	na
			(Krooni USA dollari kohta)				
Valuutakurs (aasta lõpp)	12,4	11,5	12,5	11,9	10,6	11,1	na
Valuutakurs (aasta keskmine)	13,9	12,6	12,4	12,5	11,4	10,7	na
Välissektor							
			(Miljonites USA dollarites)				
Jooksevkonto	-1116,3	-1369,5	-1386,8	-2816,0	-3803,8	-2235,8	210,0
Kaubandusbilanss	-1556,7	-1947,7	-1920,4	-3010,9	-3816,0	-2759,7	-962,0
Kaubanduse eksport	4595,8	5929,5	7879,1	9755,6	11089,4	12572,5	9453,0
Kaubanduse import	6152,5	7877,2	9799,5	12766,5	14905,4	15332,2	10415,0
Otsesed välisinvesteeringud, neto	762,7	697,8	2255,1	675,8	999,5	880,1	-50,0
Brutoreservid, va kuld (aasta lõpp)	1373,4	1792,5	1945,1	2855,9	3330,0	3913,0	na
Välisvõlg ¹	7064,7	10173,6	11446,7	16992,4	25502,8	26820,9	na
			(Kaupade ja teenuste import kuudes)				
Brutoreservid, va kuld (aasta lõpp)	2,2	2,2	1,9	2,2	2,2	2,5	na
			(Protsentides kaupade ja teenuste ekspordist)				
Võla teenindamine	11,2	12,5	12,9	14,4	14,9	na	na
Memorandumiosad							
			(Ühikud märgitud sulgudes)				
Rahvaarv (aasta lõpp, miljonites)	1,4	1,4	1,3	1,3	1,3	1,3	na
SKT (miljardites kroonides)	136,4	151,5	175,0	207,0	244,5	251,5	218,7
SKT inimese kohta (USA dollarites)	7258,5	8903,8	10495,7	12340,5	15930,7	16690,4	na
Tööstuse osa lisandväärtuse loomisest (protsentides)	25,4	24,8	25,3	25,8	25,8	25,3	na
Põllumajanduse osa lisandväärtuse loomisest (protsentides)	3,6	3,4	3,1	2,7	2,4	2,3	na
Jooksevkonto/SKT (protsentides)	-11,3	-11,4	-9,8	-17,0	-17,8	-9,5	na
Välisvõlg – reservid (miljonites USA dollarites)	5691,3	8381,1	9501,6	14136,5	22172,8	22907,9	na
Välisvõlg/SKT (protsentides)	71,8	84,6	80,9	102,4	119,3	114,0	na
Välisvõlg / kaupade ja teenuste eksport (protsentides)	103,6	115,9	102,9	128,1	164,7	151,0	na

¹ Eesti Panga andmed, sisaldavad mitteresidentide valuutat ja hoiuseid, kohustusi ühendatud ettevõtetele ja kohustusi otseinvestoritele.

LISA 4: STRUKTURAALSE MUUTUSE INDIKAATORID

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Ettevõtted							
Eraettevõtjate käibed (kumulatiivselt, protsentides SKT-st)	7,2	7,3	na	na	na	na	na
Erasektori osa SKT-s (protsentides)	80,0	80,0	80,0	80,0	80,0	80,0	na
Erasektori osa tööhõives (protsentides)	73,7	74,5	75,5	74,8	75,9	na	na
Eelarvesubsiidiumid ja jooksevülekanded (protsentides SKT-st)	1,1	1,3	0,7	0,6	0,6	na	na
Tööstuse osa kogu tööhõivest (protsentides)	25,2	27,0	26,0	23,8	22,9	na	na
Tööjõu tootlikkuse muutus tööstuses (protsentides)	4,3	1,7	14,9	15,1	11,4	na	na
Investeeringud / SKT (protsentides)	33,2	34,3	34,2	38,6	37,9	30,1	na
<i>EBRD väikesemahulise erastamise indeks</i>	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3	na
<i>EBRD suuremahulise erastamise indeks</i>	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0	na
<i>EBRD ettevõtlusreformide indeks</i>	3,3	3,3	3,7	3,7	3,7	3,7	na
Turud ja kaubandus							
Administreeritud hindade osa THI-s (protsentides) ²	24,9	26,9	26,7	24,7	23,3	na	na
Administreeritud hindadega kaupade arv EBRD-15 korvis	3,0	3,0	2,0	2,0	2,0	na	na
Kaubanduse osa mitte-üleminekuriikidega (protsentides)	72,0	72,0	72,6	68,4	66,9	na	na
Kaubanduse osa SKT-st (protsentides)	109,5	114,8	124,8	137,1	123,6	120,1	98,0
Tariifitud (protsentides impordist)	0,1	0,2	0,3	0,3	0,3	na	na
<i>EBRD hindade liberaliseerimise indeks</i>	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3	na
<i>EBRD valuutaturu ja kaubanduse liberaliseerimise indeks</i>	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3	na
<i>EBRD konkurentsipoliitika indeks</i>	3,0	3,3	3,3	3,7	3,7	3,7	na
Finantssektor							
Pankade arv (välisomanikud)	7 (4)	9 (6)	13 (10)	14 (12)	15 (13)	na	na
Riigi pankade varade osakaal (protsentides)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	na	na
Välisomanikega pankade varade osakaal (protsentides)	97,5	98,0	99,4	99,1	98,7	na	na
Võlgnevuses laenud (protsentides laenumahust)	0,5	0,3	0,2	0,2	0,5	na	na
Sisemaine krediit erasektorile (protsentides SKT-st)	30,7	39,7	57,0	78,2	89,3	na	na
Sisemaine krediit majapidamisectorile (protsentides SKT-st)	14,3	19,7	28,1	38,2	43,3	na	na
Sh hüpoteeklaenud (protsentides SKT-st)	9,5	14,6	22,6	33,0	37,7	na	na
Aktiivse kapitalisatsioon (protsentides SKT-st)	38,4	47,1	25,2	34,6	26,9	na	na
Aktiivse kauplemiskäive (protsentides turukapitalisatsioonist)	18,3	17,5	51,1	20,5	34,9	na	na
Eurovõlakirjade väljastamine (protsentides SKT-st)	5,8	8,1	2,5	na	0,2	na	na
<i>EBRD pangandusreformi indeks</i>	3,7	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0	na
<i>EBRD muude finantsinstitutsioonide reformi indeks</i>	3,3	3,3	3,3	3,7	3,7	3,7	na
Infrastruktuur							
Tavatelefonide (mobiiltelefonide) määr (100 elaniku kohta)	34,1(77,7)	33,3(94,1)	33,3(108,8)	34,1(125,2)	37,1(148,4)	na	na
Interneti kasutajaid (100 elaniku kohta)	44,4	50,2	51,9	55,1	58,4	na	na
Raudtee tööjõu tootlikkus (1989=100)	256,5	294,4	359,7	348,0	285,2	na	na
Elukondliku elektri tariifid (USc kWh)	6,5	8,1	9,2	10,1	10,2	12,1	na
Keskmine kogumismäär, elekter (protsentides)	99	99	99	99	99	99	na
SKT kasutatud energiaühiku kohta (ostujõu pariteedi alusel, USA dollarites kgoe kohta)	3,6	3,8	44,4	na	na	na	na
EBRD infrastruktuuri reformi indeks	3,3	3,3	3,3	3,3	3,3	3,3	na
Elekter	3,0	3,0	3,0	3,3	3,3	3,3	na
Raudteed	4,3	4,3	4,3	4,3	4,0	4,0	na
Maanteed	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	na
Telekommunikatsioon	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0	na
Vesi ja kanalisatsioon	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0	na

¹ Eestil puudub spetsiifiline kontsessiooniseadus, aga üldiselt kohaldatakse rahvusvahelist aktsepteeritud kontsessioonioiguse printsiipe.

² Kõrge osakaal on seletatav bensiini sisaldavusega (millele on kehtestatud aktsiisimaksud) Eesti Statistikaameti arvutustes.

LISA 5: POLIITILINE JA SOTSIAALNE HINNANG

Eesti jätkab peatükis 1 kirjeldatud tingimuste täitmist kokkuleppes Pangaga

Poliitiline kontekst

Pärast taasiseseisvumist 1991 on Eesti teinud märkimisväärseid edusamme, et luua ja tugevdada oma demokraatlikke institutsioone ja toimivat turumajandust. Täidesaatvaks võimuks on parlament, viieks aastaks valitav Riigikogu, kelle eesotsas on president, kes valitakse kaudselt. Presidendi võim on suurelt jaolt formaalne ning enamik täidesaatvatest funktsioonidest on valitsusel, keda juhib peaminister. Kohtusüsteem on sõltumatu ja tundub olevat nii professionaalne kui ka efektiivne.

Eesti iseseisvumisest peale on Eestis olnud viied parlamendivalimised, kõiki neid on välisvaatlejad hinnanud vabadeks ja õiglasteks. Kuigi parteisüsteem on üldjuhul stabiilsem kui paljudes teistes Kesk-Euroopa ja Balti riikides, on valimised Eestis sageli põhjustanud mitmeparteilisi koalitsioonivalitsusi, kes on osutunud hapraks ja seetõttu on Eesti koalitsioonivalitsuste koosseisud sageli muutunud. Kuigi see on sageli poliitikat aeglustanud, ei ole siiski Eesti parteisüsteemi killustatus olulisi reformide pöördumisi kaasa toonud.

Viimased parlamendivalimised märtsis 2007 tõid kaasa kolme osapoolega koalitsioonivalitsuse moodustamise, mille koosseisus olid: majanduslikult liberaalne Reformierakond (ER) eesotsas peaminister Andrus Ansipiga, konservatiivne Isamaa ja Res Publica (IRL) Liit ja vasaktsentristlik Sotsiaaldemokraatlik Erakond (SDE). Kolme osapoolega koalitsioonil oli mugav 60 häälega enamus 101 kohaga parlamendis kuni 2009. aasta mai lõpuni. Hoolimata sellest suhteliselt pikaajalisest hääleteenamusega valitsusajast, seiskus edasimineku reformide rindel tänu ideoloogilistele erinevustele ja pidevale valijaskonnaga manööverdamisele valitsevate erakondade vahel.

Praegune rahandus- ja majanduskriisis olev keskkond on igakülgsest testinud valitsuse suutlikkust säilitada erakonnasisest konsensust ja võimekust rakendada kriisivastast poliitikat. Valitsus suutis muudetud eelarve vastu võtta veebruaris 2009 ja edasise kulutuste kärpimise paketi aprillis 2009, kuid üksnes ühe hääle puudumise tõttu ei võetud eelarvet vastu. Koalitsioonivalitsus vähenes 50 kohani mai lõpus 2009, kui sotsiaaldemokraadid lahkusid koalitsioonist lahkavamate tõttu hädavajalike kulutuste kärpimise osas, mis oluks vajalikud, et täita Maastrichti kriteeriumi eelarve puudujäägi 3 protsendi piiri osas. Nüüdseks opositsiooni jäänud erakondadest – Keskerakond, Sotsiaaldemokraadid, Rohelised ja Eesti Rahvaerakond – oleks parlamendi 50 koha ja ühe toetava sõltumatu parlamendiliikme (endise Keskerakonna liikme) abiga teoreetiliselt võinud moodustada oma valitsuse. Siiski muutsid taolise koalitsiooni tekkimise raskeks ideoloogilised erinevused nende parteide vahel ning samuti soov vältida valijate süüdistusi majanduskriisis.

Integratsiooni küsimused

Varajases üleminekuprotsessis viis Eesti ellu põhjalikke reforme oma valitsusinstitutsioonides, vahetades seejuures peaaegu täies ulatuses välja kogu riigi avaliku teenistuse. Selle tulemusena on Eestil nüüd üleminekupiirkonna üks tugevamaid valitsemise institutsioone. Vastavalt Maailmapanga ülemaailmsetele valitsemise indikaatoritele on Eesti hinne näiteks „valitsuse tulemuslikkuse“ indeksi põhjal lähedane OECD keskmisele, olles samaväärne OECD riikide

(nagu Prantsusmaa) omaga ja tunduvalt tugevam kui teistes EL-i riikides (nagu näiteks Itaalias ja Kreekas). Õigusloome kvaliteet on Eestis samuti väga kõrge, see on Eestis tegelikult kõrgem, kui OECD keskmine „õigusloome kvaliteedi“ ülemaailmsete valitsemise indikaatorite indeksiga tehtud hinnangutes, jättes varju paljud OECD riigid, näiteks Lõuna-Korea.

Eestis ei ole oluliseks probleemiks ei väiksemal ega kõrgemal tasemel esinev korrupsioon, seal on üks kõige läbipaistvam ja ärisõbralikum investeeringute kliima Euroopas. Vastavalt rahvusvahelisele korrupsiooni indeksile (*Transparency International's Corruption Perceptions Index*) oli Eesti 2008. aastal 180 riigi seas 27. kohal, seda kohta on Eesti säilitanud juba aastaid. Madala korrupsiooni hinnang tuleneb suures osas Eesti tõhusast õigusloomest: Maailmapanga ülemaailmsete valitsemise indikaatorite õigusloome indeksi järgi on Eesti kõrge hinnangu saanud üleminekuriik, kuigi see jääb veidi alla OECD keskmisele. Lähedased suhted poliitilise ja majandusliku eliidi vahel, mida on raske vältida nii väikestes riikides nagu Eesti, tekitab muret võimaliku poliitilise korrupsiooniohu pärast, kuid ranged korrupsioonivastase võitluse meetmed sellesse langemise vastu on ammu paigas.

Sotsiaalsed tingimused

Elanikkond

Eesti rahvaarv oli 1. jaanuaril 2009 hinnanguliselt 1,34 miljonit, mis näitab 14,7-protsendilist langust võrrelduna 1990. aastal registreeritud 1,57 miljoniga. Olulist osa rahvaarvu vähenemises mängis etniliste venelaste väljaränne Nõukogude Liidu kokkuvarisemise järel, suurim aastane langus registreeriti ajavahemikus 1993—1995. Üle 60-aastaste elanike osakaal rahvastikust on kõrgem kui Euroopa keskmine, moodustades 2009. aastal 22,2 protsenti ja see tõuseb alates 1990-ndatest pidevalt. Selle tulemusena on Eesti ees palju probleeme, mis on sarnaselt muu Lääne-Euroopaga seotud vananeva elanikkonnaga. Vaatamata suurele elanikkonna koondumisele pealinna Tallinn, elab rohkem kui üks kolmandik elanikkonnast jätkuvalt valdades ja see protsent on alates 2006. a tõusnud.

Vähemused

2008. aastal moodustasid 68,7 protsenti elanikkonnast etnilised eestlased ja 25,6 protsenti etnilised venelased. Need suhtarvud on viimase kümne aasta jooksul jäänud peaaegu muutumatuks. Etniliste venelaste kogukonnad on koondunud Tallinna ja Kirde-Eestisse. Ülejäänud 5,7 protsenti elanikkonnast olid 2008. aastal väikesed ukrainlaste, valgevenelaste, soomlaste ja teiste rahvusvähemuste rühmad.

Eesti õiguslik raamistik vähemuste õiguste kaitseks on hästi arenenud. Eesti on ratifitseerinud kõik peamised rahvusvahelised inimõigusi käsitlevad õigusaktid, sealhulgas raamkonventsiooni vähemusrahvuste kaitseks. Veelgi enam, vastuseks murelikule Euroopa Nõukogule, OSCE ja Euroopa Komisjonile 1990-ndate keskel, tegi Eesti mitmeid muudatusi oma kodakondsust reguleerivates õigusaktides, lihtsustamaks elanikele Eesti kodakondsuse saamise nõudeid. Vastuseks nende meetmete rakendamisele on OSCE lõpetanud korrapäraste inimõigustealaste seirete aruannete koostamise Eestis.

Vastavalt valitsuse statistikale oli 2008. aastal umbes 8,2 protsenti elanikkonnast Eestis elavad välismaalased või määratlemata kodakondsusega elanikud. Eesti valitsus on võtnud endale kohustuse luua vähemusgruppidele võimalused saada haridust emakeeles ja säilitada oma

kultuuri, toetades samal ajal integratsiooni riigi mitte-eestlastest vähemustele, sealhulgas subsideerides eesti keele õpet kõigile eesti keelt võõrkeelena rääkijatele. Valdaval enamikul Eesti välismaise päritoluga elanikkonnast on elamisluba, neil on õigus hääletada kohalikel (kuid mitte riiklikel) valimistel, ning neil on juurdepääs sotsiaalkindlustusele.

Vaesus

Absoluutne vaesus ei ole Eestis suur probleem. Kuid sissetulekute ebavõrdsus on suur, võrreldes üleminekupiirkonna keskmisega. 2006. aastal mõõdetud Gini koefitsient oli 33,4 (kus 0 = võrdsus kogutulude alusel). Vaesus on koondunud maapiirkondadesse ning on eriti terav naiste seas, seda nii nooremas kui ka vanemas vanusegrupis. Kuigi praeguse aja järsk majanduse kokkutõmbumine avaldab tõenäoliselt sissetulekutele olulist mõju, on järsk tööpuuduse kasv tõenäoliselt eriti raske just kõige vaesemale osale elanikkonnast.

Haridus

Eesti on üks kõrgeima kirjaoskuse tasemega (99 protsenti täiskasvanud elanikkonnast) riike Euroopas. Hariduse omandamine on kohustuslik vanuses seitse kuni seitseteist, enam kui 95 protsenti algklasside õpilastest omandab keskhariduse, kusjuures õpilased saavad valida, kas omandada see kutsekoolis või gümnaasiumis. Taasiseseisvumise ajast peale on Eesti kutsehariduse süsteemi paindlikumaks kujundatud, et rahuldada tööturu vajadusi. Kõrgharidus on Eestis samuti üha populaarsem. Suurt rolli Eesti üliõpilaste valikutes mängivad ärilised kaalutlused, enam kui 20 protsenti üliõpilastest omandab kraadi majanduse ja halduse alal. Haridusministeeriumi esmaseks väljakutseks jääb vene õppekeelega põhikooli ja gümnaasiumi integreerimine domineerivalt eestikeelsesse riiklikku koolisüsteemi. Aastaks 2007 pidanuks kõik põhi- ja keskkooli lõpetanud valdama piisavalt eesti keelt selleks, et jätkata edasisi õpinguid eesti keeles. Aastaks 2011 peab 60 protsenti kogu õpetamisest vene õppekeelega koolides toimuma eesti keeles.

Tervishoid

Tervise näitajad halvenesid 1990. aastate post-sovetliku langeva majandusega Eestis kiiresti. Keskmise eluiga langes järsult – 1994. a oli see meeste puhul 60,5 aastat, kuid on sellest ajast alates uuesti tõusnud. 2007. aastal oli naiste keskmine eluiga 78,7 aastat, meestel jäi see veel 67,1 aastaga EL-i standarditest madalamale. Laste suremus oli pärast taasiseseisvumist 1992. aastal kõrgeim: 15,7 surmajuhtumit 1000 elussünni kohta, kuid see on järjest vähenenud ning on vastavalt Statistikaameti andmetele 2008. aastaks jõudnud 5,0 surmajuhtumini 1000 elussünni kohta. Madalama sissetulekuga elanikkonna seast oli halva või väga halva tervisega elanike osakaal (määratletud Laekeni indikaatorite abil) 2007. a 27,5 protsenti. Suhteliselt järsk suurenemine (19,9 protsenti) registreeriti aastal 2004. Kõrgeima sissetulekuga elanikest oli 3,5 protsenti halva või väga halva tervisega, mis on võrreldes 2004. aastal registreeritud 4,2 protsendiga langenud.

Tööjõu küsimused

Tööpuudus Eestis jõudis pärast taasiseseisvumist oma kõrgeimale tasemele – ulatudes 2000. a teises pooles 13,6 protsendini (vastavalt ILO metoodikale). Pärast aastat 2000 langes töötuse määr kiiresti, jõudes 2007. aasta lõpuks 4,7 protsendini, põhjuseks väga suur tööjõunõudluse suurenemine, mis tulenes Eestis kiirest kasvatempot. Kuid pärast madalseisu jõudmist 2008. a

teises kvartalis hakkas töötus koos majanduskriisi süvenemisega järsult tõusma, saavutades madalseisu 11,4 protsenti 2009. aasta esimeses kvartalis. Lisaks on piirkondlikud erinevused töötuse määrades väga suured, tööpuudus Kirde-Eestis on 13,6 protsenti, mis on peaaegu kaks korda kõrgem kui Lääne-Eesti 7,3 protsenti.

Eesti tööõiguse alusel, 1992. a vastu võetud Töölepingu seaduse ning teiste täiendavate õigusaktide, nagu 1993. a vastu võetud Kollektiivse töötüli lahendamise seaduse alusel, nähakse töötajatele ette õigused ühinemiseks ametiühingutega ja ametiühingutele õigused viia läbi oma tegevusi ilma valitsuse sekkumiseta. Seadus keelab diskrimineerimise liitudesse kuulumise alusel ja nii töötajatel kui ka tööandjatel on õigus nõuda, et töövaidluskomisjonides või kohtutes lahendataks vaidlusi ka üksikküsimustes. Kuid ametiühingud on Eestis nõrgad, neisse kuulus 2008. aastal umbes 10 protsenti tööjõust, mis on oluline langus võrreldes 1994. aasta 37 protsendiga. 15 protsenti kogu tööjõust on seotud kollektiivlepingutega. Eesti Ametiühingute Liidu väitel on ametiühingute õiguste rikkumised sagedased ning tööinspeksioonide töö ei ole seaduste järelevalve osas tõhus.

LISA 6: EESTI ÄRISEADUS

EBRD on loonud ja regulaarselt ajakohastanud mitmeid hinnanguid õigusliku ülemineku kohta oma tegevuspiirkonna riikides, keskendudes valitud, investeerimiseks olulistele valdkondadele: kapitaliturud, äriühinguõigus ja ühingujuhtimine, kontsessioonid, maksejõuetus, tagatud tehingud ja telekommunikatsioon. Olemasolevate vahenditega hinnatakse nii seaduste kvaliteeti, nende vastavust (nimetatakse ka „laiendatavuseks“) kui ka nende seaduste tegelikku rakendamist (samuti nimetatud ka „tõhususeks“). Kõiki kättesaadavaid hindamise tulemusi saab vaadata aadressil www.ebrd.com/law. Käesolevas lisas tutvustatakse tulemuste kokkuvõtet Eesti kohta, mis sisaldavad kriitilisi märkusi Panga juriidilistelt ekspertidelt, kes on selle hindamise läbi viinud.

Ettevõtte seadus ja ettevõtte juhtimine

Äriseadustik (1995) on primaarne õigusakt, mis käsitleb äriõiguse alaseid küsimusi ja valitsemist Eestis. Äriseadustikku on pärast meie viimast riikliku strateegia raportit muudetud mitu korda. Detsembris 2007 muudeti äriseadustikus piiriülese ühinemise direktiivi, lihtsustades kohaldatavat korda ühinemisel piiratud vastutusega äriühingutesse, mis on registreeritud EL-i liikmesriikides.

2008. aasta aprillis viidi Eesti äriühinguõigus kooskõlla direktiiviga 2006/68/EÜ ja direktiiviga 77/91/EMÜ ning sellest tulenevalt muudeti piiratud vastutusega äriühingute registreerimise ja nende osakapitali muutmise korda.

Viimane muutmine toimus detsembris 2008, kui viidi sisse mõned piirangud, mis on kohaldatavad juhatuste ja järeldvalvenõukogude liikmete ametissenimetamiste korral, et hoida ära dokumentide võltsimist ning aktsionäridele tundmatute liikmete määramisi (seaduse muutmise seadus Äriseadustiku, Karistusseadustiku ja sellega seonduvate seaduste kohta 19. detsembrist 2008).

Vabatahtlike ühingute üldjuhtimise eeskiri võeti Eestis vastu 1. jaanuaril 2006. Peale selle töötas Finantsinspeksioon koostöös Tallinna börsiga välja „Hea ärijuhtimise tava“, mille eesmärk on parandada ettevõtete üldjuhtimist ja läbipaistvust noteeritud äriühingute seas. Vastavalt Tallinna börsi reeglitele on noteeritud äriühingud kohustatud tõestama oma vastavust ärijuhtimise headele tavadele põhimõttel „täida või selgita“. FSA on seisukohal, et aruanded, mis on avaldatud emitentide kohta, kelle väärtpaberitega kaubeldakse Tallina börsil, on olnud rahuldavad.

2005. aastal käivitas EBRD juhtumiuuringu üldjuhtimise tõhususe kohta (kuidas seadus töötab praktikas). Kavandati juhtum seotud isikute tegevuste kohta. Uuriti vähemusaktsionäri olukorda, kui ta soovib juurdepääsu ettevõtjate informatsioonile, et näha, kas ettevõtte ostu puhul on tegemist seotud isikute tegevusega ja kuidas oleks võimalik saada hüvitist, juhul kui ta oleks kahju kannatanud. Seejärel mõõdeti õigusaktide tõhusust vastavalt nelja peamise muutuja abil: keerukus, kiirus, täitmine ja institutsiooniline keskkond.

Uuring näitas, et vähemusaktsionäril, kellel on vähem kui 25-protsendiline piiratud osalus, on võimalused avalikule informatsioonile ligipääsuks piiratud ning need ei ole üldiselt väga tõhusad (vähemusaktsionär võib üldkoosolekul nõuda teavet juhtimise kohta, kuid ta ei saa teha mingeid otsuseid, kui nende tegevus ei tulene just kontrollivate aktsionäride poolt). Ka hüvitise saamise seisukohast on vähemusaktsionäride võimalused piiratud, kuigi palju efektiivsemad. Selles suhtes on menetlused selged ja täitmisel ei peeta üldiselt silmas üksikasju, kuigi tulemus sõltub võlgniku

maksevõimest. Täidesaatva kohtuotsuse saavutamine võib võtta aega rohkem kui kaks aastat ja kostjal on lihtne saada menetluse läbiviimiseks täiendavat viivitust. Lõpuks: institutsioonilist keskkonda hinnatakse selle järgi, kas kohtuid võib lugeda erapooletuks ja üldiselt pädevaks äriõiguse menetlemisel, kas äriinformatsioon on kättesaadav ning kas seadusjärgseid audiitoreid võib pidada kontrolli omavatest aktsionäridest sõltumatuks.

Kontsessioonid

Eestil puudub kontsessioone käsitleva seaduse üldine raamistik. See-eest reguleerib riik erasektori osalemist riiklikes projektides ja kontsessioonides üldiste seaduste ja eri valdkondade kohta käivate õigusaktide abiga. Pealegi tundub valitsuse tasandil puuduvat selge poliitiline raamistik, mis aitaks edendada avaliku ja erasektori partnerlust ja parandada õiguslikku keskkonda selles valdkonnas.

Kontsessiooniga seotud küsimused on reguleeritud Konkurentsiseadusega (2001) ja Riigihangete seadusega (2007). Eriti varajasemad regulatsioonid „eri-või ainuõiguste“ kohta ja viimased regulatsioonid, mis lubavad "Ehitustööde kontsessiooni" ja muud lepingud, mis on sõlmitud riigiasutuste poolt, ületavad teatavat künnist. Üldsätteid lepingutingimuste kohta, milles võib kokku leppida seoses kontsessiooniga, võib leida ka lepingute ja lepinguväliste kohustuste seadusest. Sellegipoolest ei ole lihtne määratleda ühe või teise üldise õiguse kohaldatavust. Menetluse järgimine on pigem ebamäärane spetsiifilisemates valdkondades kui nendes, kus on kohaldatavad üldised seadused (Konkurentsiseadus või Riigihangete seadus).

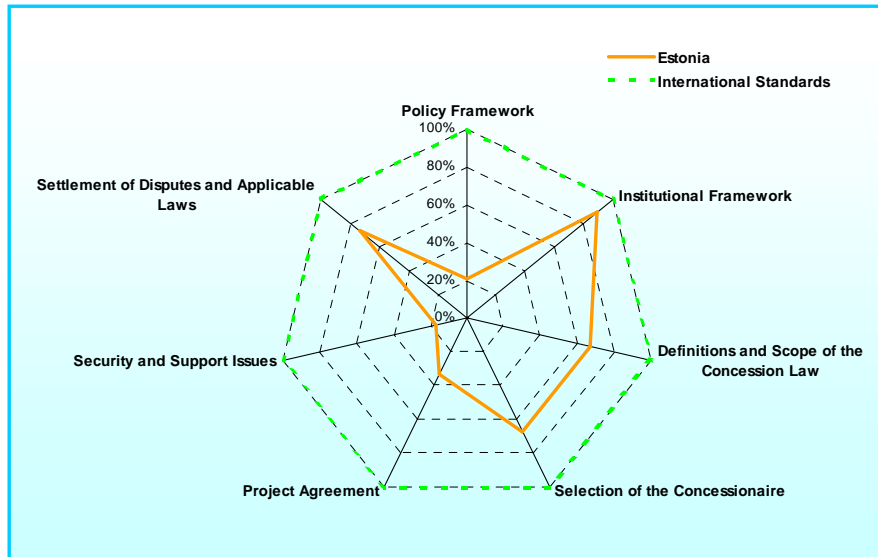
Valdkondlikud õigusaktid ei viita otseselt kontsessioonidele, isegi kui määrus teatavate tegevusalade suhtes (näiteks transport) võimaldab kontsessiooni tüüpi määratleda. Mõnede sektorite konkreetsete õigusaktid reguleerivad õigust eraõiguslikul juriidilisel isikul kasutada riigi vara, kui ta tagab vahendite või teenuste kasutamise avalikkusele.

Vastavalt Raudteeseadusele võib Raudteeamet välja anda litsentse, teatud tegevuste/ teenuste täitmiseks seoses opereerimise ja/ või haldusega raudteesüsteemis. Litsentse võib anda erasektori üksustele, kes on kantud äriregistrisse. Välismaine äriühing võib saada tegevuse litsentsi vaid siis, kui ta tegutseb mõne filiaali kaudu, mis on kantud äriregistrisse. Olemas on järgmist tüüpi litsentsid: ehitus, raudteeinfrastruktuuri haldus ja opereerimine. Opereerimisload väljastatakse tähtajatuna ning ei ole ülekantavad. Neid võib Raudteeseaduses toodud tingimustel tagasi nõuda, kuid litsentsisaajale peab olema antud võimalus kõrvaldada puudused, mis on tühistamise aluseks. Litsentsi saamiseks peab taotleja täitma mitmeid eeltingimusi, mis on märgitud raudteeseaduses. Pakkumismenetlus või muul viisil valikumenetlused ei ole Raudteeseadusega reguleeritud. Kuid siiski, vastukaaluks on seal selgelt määratletud eeltingimused, mis peavad olema litsentsisaaja poolt täidetud, mis siiski tagab teatud läbipaistvuse taseme.

Vee ja kanalisatsiooni seadus ja Veeseadus sätestavad praegu ainult raamistiku veevarustuse ja kanalisatsiooni valdkonnas ning nendes sektorites kontsessioone ei anta.

EBRD 2007 / 8 hinnang kontsessioonide õiguslikkuse kohta leiab, et Eesti seadused on „keskmise täidetavusega“ võrrelduna parimate rahvusvaheliselt tunnustatud normidega (vt joonist allpool), eelkõige on paranemise potentsiaali turvalisuses ja riigi toetuses, samuti projektide lepingute osas.

Kontsessiooni õigusaktide kvaliteet – Eesti (2007/8)

Märkus: iga telje ots näitab ideaalset punktisummat vastavalt rahvusvahelistele standarditele, nagu UNCITRAL Legislative Guide eraviisiliselt finantseeritud infrastruktuuri projektidele. Mida täitunum on „võrk”, seda lähemal on riigi kontsessiooni seadused standarditele.

Allikas:
EBRD Kontsessiooni valdkonna hinnang 2007/8

Tõlge al. parempoolsest ülemisest nurgast: Eesti. Rahvusvahelised standardid. Institutsionaalne raamistik. Kontsessioonide defineerimine ja maht. Kontsessioneeritavate valik. Projektikokkulepped. Tagatiste ja toetuste küsimused. Vaidluste ja rakendatavate seaduste lahendamine. Poliitiline raamistik.

Maksevõimetus

Pankrotti ja maksejõuetust reguleerib Eestis Pankrotiseadus (2003) (edaspidi „Pankrotiseadus“) ning hiljuti vastu võetud Saneerimisseadus (2008) („Saneerimisseadus“). EBRD hindab regulaarselt õigusakte ja järgmine maksevõimetus valdkonna hinnang valmib 2009. aasta lõpus, mis sisaldab viimase seaduse ja teiste hiljutiste muudatuste mõjusid.

Eelmisest maksejõuetuse hinnangust, mis viidi läbi 2006. aastal ja milles veel ei kajastunud 2008. aasta Saneerimisseadus, selgus, et Pankrotiseadus on suhteliselt hea ning see sisaldab mitmeid positiivseid omadusi, kuid vajab mitmes valdkonnas parandamist.

Positiivsete omaduste seas sisaldab Pankrotiseadus piisavalt ettevalmistatud detaile: majanduslik olukord, mis vallandab maksejõuetuse ja tõendid, mis nõuavad, et tuleks luua selline olukord, kus toimib avalduste ärakuulamise ja otsustamise protsess ning pankrotihaldurilt on nõutav kvalifikatsioon. Lisaks sisaldab Pankrotiseadus eriti üksikasjalikke sätteid pankrotieelsete tegevuste ärahoidmiseks.

Hoolimata nendest positiivsetest külgedest, tuvastati EBRD viimase hindamise käigus mitmeid valdkondi, mis vajaksid parandamist: puudub kaasaegne rehabilitatsiooni (reorganiseerimise) protsess ning puudub võlgadest täieliku vabastamise võimalus täieliku pankrotimenetluse käigus. Lisaks tuleks kasuks selgitused tagatud võlausaldajate õiguste/ positsiooni kohta ja sätete kaasamine piiriüleste maksejõuetuste kohta.

Esimene EBRD poolt tuvastatud küsimus, nagu eespool mainitud, oli võidelda Saneerimiseaduse vastuvõtmise eest. Reorganiseerimine on Eesti õiguskeskkonnas uus nähtus ning peaks olema alternatiiviks pankrotistumisele. Selle eesmärk on ületada majandusraskusi, taastada likviidsus, parandada tasuvust ja tagada säästev majandamine. Reorganiseerimine on korrigeeriv meede, mida pakutakse võlgnikele, kes soovivad äris edasi tegutseda. Seega on ettevõtte kohustus esitada avaldus reorganiseerimiseks, et tõestada oma sobivust ning muuhulgas tõendada seda kohtus vande all, enne kui kohus asub uurima tema finantsolukorda. Seadus sätestab rea meetmeid, mida on võimalik kohaldada menetluse alustamiseks; määratakse reorganiseerimise nõustaja ja tema ülesanded, kes tegutseb vahetult rehabilitatsiooni plaanide täideviimise järelevaatajana; reeglid nõuete esitamise ja kohaldamise kohta. See seadus on suur samm edasi, andes võimalusi tõestada majandusüksuste jätkusuutlikkust ning vähendab samal ajal ka ettevõtete likvideerimisi.

Tagatud tehingud

Tagatud tehinguid reguleerivad Eestis Asjaõigusseadus (1993) ja Kommertspandiseadus (1996). Aastal 2003 võeti vastu muudatused Asjaõigusseaduses löid süsteemi, mis võimaldab võtta tagatist õiguste eest (üldiselt kogu immateriaalse vara eest). Muid vähem olulisi muudatusi on vahepeal tehtud mõlemas seaduses.

Selleks, et kindlustada isiklikku (vallas-) vara, on kolm järgmist peamist õigusakti:

1. (mitte-omandiks) registreeritud pantvarad, mille pealkiri on juba registreeritud konkreetnes registris (st sõidukid, lennukid, paadid, intellektuaalomandi õigused jms), mida reguleerib asjaõigus;
2. nn kommertspandid, mis koormavad kogu ettevõtte, seega millalgi edaspidi ettevõtte maksude suhtes, mida reguleerib Kommertspandi seadus ja asjaõigus; ning
3. õigused (st nõuded, raamatupidamise nõuded, õigused kinnisvarale jne), mis on reguleeritud uute erisätetega Asjaõigusseaduses.

See süsteem on üsna jäik, kuna see ei võimalda isikutele määrata sellist tagatist, nagu nad soovivad. Näiteks ei saa kommertspant katta ainult osa ettevõttest: kommertspandi objekt peab olema „majandusüksus, mille kaudu ettevõtja tegutseb”. Veelgi enam, kommertspante (ettevõtte tagatised) saab anda ainult ettevõtetele, mis on registreeritud äriregistris.

Registreeritud või kommertspant nõuab notariaalset kinnitamist vastutuse kokkuleppe kohta ja tasud erinevad proportsionaalselt vastavalt tagatud võla summale. Kommertspandid (ettevõtte tagatised) peavad olema registreeritud kommertspandi registris, mida haldab justiitsministeeriumi keskregister („Kommertspandiregister“).

Asjaõigus näeb ette tagatiseks antud varade realiseerimiseks müügi avalikul enampakkumisel, kuid alati on ka lubatud, et pooled lepivad kokku mõne muu müümise viisi. Võlausaldaja vastutab kahjude eest, kui ta ei täida kokkulepitud müügiviisi. Riigikohus leidis aastal 2002, et selline kokkulepe ostu-müügilepingu osas peab olema kooskõlas mõistlike tavadega. EBRD poolt 2003. aastal läbi viidud uuring nõuete täitmise kohta Eestis näitas, et jõustamise süsteem töötab tõhusalt: tagatud võlausaldajad saavad aru, et tagatiseks antud varad annavad kiiresti head tulu. Vastupidiselt naaberriikide jurisdiktsioonidele näivad tagatud võlausaldajad eelistavat jõustamist kohtu kaudu, mitte otse, sest puuduvad kohtuväliste jõustamiste tavad.

Hüpoteegid on reguleeritud Asjaõigusseadusega (1993), mida on hiljem muudetud. Hüpoteegi registreerimine toimub notariaalselt tõestatud hüpoteegi seadmise lepingu alusel või notariaalselt tõestatud avalduse alusel, mis väljendab omaniku tahet luua hüpoteek. Hüpoteek suudab tagada mistahes liiki võlgasid, kui see on sätestatud hüpoteegi väärtuse piirides. Juriidilises mõttes on hüpoteek lisaturvalisus ja õiguslik seos tagatava nõude ja hüpoteegi vahel, mille kohta on sõlmitud eraldi kokkulepe. Tagatisena võib kasutada igat tüüpi kinnisvara. Kinnistusraamatut peetakse justiitsministeeriumi kohalike kohtute järelevalve all. Andmebaas on tsentraliseeritud ja täielikult elektrooniline, *online*-otsinguid saab kinnistusraamatus teha kinnistu numbri või aadressi järgi. Hüpoteegiõigusele tekib eelis kohe pärast hüpoteegiga koormatud vara kandmist registrisse. Prioriteeti kasutatakse praktiliselt ja pankrotistumise puhul.

Juhul kui hüpoteekija oma kohustusi ei täida, saab hüpoteegi jõustada kohtu otsuse alusel või viivitamatu täitmise klausli alusel hüpoteegi lepingust, kohtutäituri abil avalikul enampakkumisel, mida juhib kohtutäituri poolt määratud täidesaatev osakond (spetsiaalne riiklik organisatsioon, mis on seotud justiitsministeeriumiga). Täitmised on olnud kiired, kuid saadud müügitulud on jäänud natuke alla turuhinna.

Õiguslikud nõuded õiguste üle on võrreldavad tingimusliku omistamisega: see nõuab, et allvõlgnikku teavitatakse nõude olemasolust ja võlausaldaja võib nõude täide viia, saades tasu otsemaksena allvõlgnikult.

Väärtpaberiturud

Eesti põhilised õigusaktid väärtpaberituru kohta sisalduvad Väärtpaberituru seaduses (2001), viimati muudetud oktoobris 2007, millega nähakse ette reguleeriv raamistik Eesti väärtpaberituru toimimise kohta, muuhulgas reguleerib see seadus investeerimisteenuste osutamist, reguleeritud turgu ja börsi, esmaseid avalikke pakkumisi, väärtpaberitega arveldamise tehinguid ja muid väärtpaberitega seotud asjaolusid. Investeerimisfondi seadus (2004) näeb ette nõuded ühisinvesteeringuettevõtjatele. Finantsinspektsiooni seadus (2002) annab õigusliku aluse finantsinspektsiooni tegevusele. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus (1999), mida muudeti detsembris 2007, millega kehtestati meetmed, mis takistavad rahapesu ja terrorismi rahastamist. Investeerimisfondide seadust ja väärtpaberituru seadust muudeti viimati märtsis 2008, et ühtlustada neid *acquis communautaire*'iga (st avatud investeerimisfondide direktiiviga 1985/611/EMÜ ja ülevõtmispakkumise direktiiviga 2004/25/EÜ).

Väärtpaberiturgu reguleerib Finantsinspektsioon (Eesti Panga asutus), kes on pädev teostama järelevalvet väärtpaberituru toimimise, investeerimisühingute, krediitiasutuste, ühisinvesteeringuettevõtjate tegevuse, kindlustuste ja pensionifondide üle. Finantsinspektsioonil on õigus välja anda suunavaid juhiseid väärtpaberituru õigusaktide kohta, et anda suuniseid finantsjärelevalve subjektidele. Tallinna börs on ainus reguleeritud väärtpaberite turg Eestis. Ta on osa NASDAQ OMX grupist. NASDAQ OMX börsid Tallinnas, Riias ja Vilniuses kujundavad Balti turgu, omades sama kauplemise süsteemi, kooskõlastades olevaid eeskirju ja turu tavasid. 2006. aastal oli turu kapitaliseerimine umbes 2,96 miljardit eurot 15 loetletud äriühinguga. Väärtpaberite kliiring ja arveldus sooritatakse Eesti väärtpaberite keskregistris.

EBRD 2007. a väärtpaberiturgude õigusaktide hindamine (vt joonist allpool) leidis, et Eesti vastavus rahvusvahelise väärtpaberite komisjoni (*IOSCO – International Organization of Securities Commissions*) poolt avaldatud väärtpaberite regulatsioonidele on hea, näidates ainult väiksemaid puudusi. Tuleb märkida, et kui hindamine sisaldab õigusakte, mis kehtisid 1. juunini

2007, siis põhjalikud muudatused väärtpaberituru seaduses võeti vastu oktoobris 2007. Finantsinstrumentide turu direktiiv (*MiFID – Market in Financial Instruments Directive*), ülevõtmispakkumiste direktiiv ja direktiiv investeerimisühingute ja krediidasutuste kapitali adekvaatsuse kohta võeti Eesti õigusesse üle. Selle tagajärjel on väärtpaberiturgude õigusraamistik täiustatud veel mitmes mõttes.

Selleks, et mõista, kuidas väärtpaberiturgudel õigusaktid praktikas toimivad, tegi EBRD õiguslike indikaatorite uuringu (*LIS – Legal Indicator Survey 2007*).

Regiooni praktikutel paluti kommenteerida hüpoteetilise juhtumi uuringut, kus nõustati investorit, kes kaotas oma säästud pärast riigiettevõtte aktsiate ostmist esmasel avalikul pakkumise (*Initial Public Offering – IPO*), olles saanud prospektist eksitavat teavet. Eelkõige keskendus LIS prospekti tõhususele avalikustamise nõuete täitmisel, avaliku ja erasektori mehhanismide täitmisele ja turuinstiitutsioonide reguleerijale. LIS näitas, et kuigi IPO-d on Eestis harva kasutatavad rahastamisallikad, järgib avalikustamine häid standardeid. Prospekti võib lugeda usaldusväärseks ja finantsaruandluse tegevus on hea: EÜ määrust 809/2004 kohaldatakse otseselt detailsetele avalikustamise nõuetega ja on hästi rakendatud. Kohtud ja reguleerija omavad head asjatundlikkust keeruliste väärtpaberite juhtude uurimisel, kuid tuleks leida paremaid vastava suutlikkusega prokuröre. Eraviisilised jõustamismehhanismid (so õigustegevus enne kohut) võivad olla pikaajalised ning iseloomulikult raskesti tõendatavad, mis võib vähendada meetmete tõhusust.

Telekommunikatsioonid

Institutsionaalne raamistik: Vastutus Eesti turgudel side sektori reguleerimise üle korraldati ümber 2008. aastal. Varem oli vastutus jagatud viie reguleeriva asutuse vahel: Sideameti – peamise riikliku reguleeriva asutuse (*national regulatory authority – NRA*), Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi, Riikliku Konkurentsiameti, Tarbijakaitseameti ja Andmekaitse Inspektsiooni vahel. Alates 2008. aastast jagavad vastutust kaks asutust, milleks on Eesti Konkurentsiamet (*Estonian Competition Authority – ECA*), kes vastutab muuhulgas teemade eest, mis on seotud valdkonna reguleerimisega, ning Eesti Tehnilise Järelevalve Amet, kes vastutab spektri, nummerdamise ja terminali küsimuste eest.

Turulepääs ja load: Eesti turg on täielikult liberaliseeritud alates jaanuarist 2001, mil avati konkurentsile kohalike, siseriiklike ja rahvusvaheliste kaugekõnede turud. Turgu valitsev operaator Elion (varem tuntud kui Eesti Telekom) kontrollib enamikku püsiliini kõneteenuste turul (81 protsenti aastal 2007), hoolimata sellest, et turg on olnud konkurentsile täielikult avatud aastast 2001. Eestis oli aastal 2007 umbes 1,6 miljonit mobiilikasutajat, esindades teletiheduse hinnet umbes 120 protsenti. Konkurents on tugev, Eesti Mobiiltelefon (EMT) säilitas valitsevat seisundit turul (ligi 50 protsenti aastal 2007). Tele2, Radiolinja ja Bravocom on turu teised GSM-operaatorid. EMT, Bravocom ja Tele2 on ka 3G litsentside omanikud, koos neljandaga, mille on välja andnud ProGroup Holding jaanuaris 2007.

Konkurentsivõime kaitsemeetmed: Elion on märkimisväärse turujõuga operaator ning sellest tulenevalt on tasumäärad, mida ta saab sideteenuste ja liisitud liinide eest reguleeritud pikaajalise keskmise lisanduva kulu meetodika alusel. Mobiiltelefonivõrgu sideteenuste hinnad olid 2007. a kolmandas kvartalis ühed kõrgemad Euroopas, kuid tänu reguleerivale sekkumisele neljandas kvartali, kinnitas kohus, et tuleb vähendada liikuvaid sidetasusid, eelkõige kõne lõpetamise tasu mobiiltelefonivõrgus, et olla ligilähedane Euroopa keskmistele näitajatele. Tavatelefoniteenuste

konkurentsi aluseks jääb suures osas teenindus (teenindaja valimine / eelvalik), kusjuures riiklikul tasandil tegutseb vaid üks alternatiivne operaator.

Märkimisväärne võim turul : Esimene turuanalüüs on lõpule viidud. Asjaolu, et kaheksa turgu 18-st on täiel määral konkurentsivõimelised, saadab positiivse signaali, niikaua kui arvestatakse turu üldisi konkurentsivõime kriteeriume. Kuid ülejäänud 10 turgu jäävad kindla NRA järelevalve alla, kes on valmis sekkuma, vältimaks edasisi turumoonutusi.

Kohalikud kliendiliinid: Turul valitsev Elion on esmane kohaliku kliendiliini pakkuja. Äsjane hulгимүүги hinnaregulatsioon on aidanud kaasa operaatori igakuiste tasude vähenemisele kohalikel kliendiliinidel. Hiljuti tehtud pakkumises eraldatud teenuste kohta on tähtajad, mida peavad järgima SMP-operaatorid (*Significant Market Power* – märkimisväärne võim turul). Viidatud on ka olemasolevate võimsuste tehnilisele kontrollile ja ühenduste pakkumisele alternatiivsetele operaatoritele. Siiski, aruanded näitavad, et Elioni kliendid on ilmselt ikka veel eelisolukorras, kus ühendustele on sätestatud lühemad tähtajad.

Numbriliikuvus: Numbriliikuvus on tavatelefonisides olnud võimalik alates 1. jaanuarist 2004 ja mobiiltelefonisides alates 1. jaanuarist 2005. Statistika näitab, et numbrite liikumine Eestis on olnud pigem edukas, kui vaadelda liikunud numbrite arvu. 2007. a (oktoobrini) liigutati umbes 15 000 tavatelefoni numbrit ja 39 577 mobiiltelefoni numbrit, lisaks 58 578 numbrit aastal 2006 ja 75 443 numbrit aastal 2005.

Universaalteenus ja tarbijaküsimused: 2007. aasta jooksul on universaalse teenuse kohustuse taustal tarbijatele pakutud väga vähe uusi fikseeritud liine, seda suuresti tänu sellele, et Eestis kasutatakse valdavalt mobiilsideteenuseid. Kuna taskukohane hind on kõrgem kalkuleeritud universaalteenuse pakkuja kuludest, ei esitatud hüvitise taotlusi rahalise koormuse leevendamiseks, mis tekkisid selle teenuse pakkumisega 2007. aasta jooksul.

Hinnang: 2008. aasta hinnang side sektori tegevuse kohta EBRD-riikides oli Eestis „täielikus vastavuses“ parimate rahvusvaheliste tavadega.